

Informovanost učitelů základních škol v okrese Uherské Hradiště o problematice šikany

Marie Nevěliková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie NEVĚLÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H08514**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Informovanost učitelů základních škol
o problematice šikany**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti šikany.
Metodologie práce, stanovení výzkumných technik a metod.
Zpracování teoretické a praktické části práce.
Prezentace výsledků výzkumu, závěry a doporučení.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Vyd. 1. Praha : ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000 - 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. Vyd. 1. Praha : Grada, 2010. 155 š. ISBN 978-80-247-2991-6.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

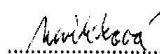
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.7.2011

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užívá-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou šikany, konkrétně informovaností učitelů základních škol o dané problematice, jelikož znalost určitého problému je základem prevence jakékoliv problematiky. Cílem práce bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, zda poskytuje škola učitelům dostatek informací ohledně šikany, zda samotní učitelé mají zájem o získávání těchto informací nebo jaká je jejich znalost školských dokumentů týkajících se problematiky šikany. Teoretická část je zaměřena na základní pojmy související se šikanou jako je prevence, agresor nebo oběť. V poslední kapitole jsou vyjmenovány dostupné zdroje informací, ať už pro pedagogy, žáky, studenty a jejich rodiče nebo kohokoliv, kdo by se chtěl o šikaně něco dozvědět.

Klíčová slova: šikana, agresor, oběť, prevence, informovanost

ABSTRACT

This work deals with bullying, particularly awareness of primary school teachers on the issue, since knowledge of a problem is essential to prevent any problems. The aim was to use survey to determine whether the school provides teachers with enough information about bullying, whether teachers themselves are interested in obtaining this information or what their knowledge of school documents concerning the problems associated with the bullying. The theoretical part focuses on the basic concepts related such as bullying prevention, victim or aggressor. The last chapter lists the available sources of information, whether for teachers, pupils, students and their parents or anyone, who wants to learn something about bullying.

Keywords: bullying, aggressor, victim, prevention, awareness

Poděkování: Chtěla bych poděkovat Mgr. Štefanovi Chudému, Ph. D. za vedení bakalářské práce, zejména za metodologické rady. Také bych chtěla poděkovat pedagogům, kteří pravdivě vyplnili dotazník a vedení škol, které mi umožnily provést výzkum o informovanosti učitelů v otázce šikany, za jejich čas a vstřícné jednání.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CO JE ŠIKANA.....	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA, ŠIKANOVÁNÍ.....	12
1.2 ŠIKANA A JEJÍ STÁDIA VÝVOJE	14
1.3 KLASIFIKACE ŠIKANY	14
1.4 ŠIKANA Z PRÁVNÍHO POHLEDU	15
1.4.1 Šikana jako trestný čin	15
1.4.2 Právní odpovědnost školy a pedagogů	16
1.4.3 Dozor a dohled	17
1.5 ŠIKANA JAKO ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD AGRESE	18
2 AKTÉŘI ŠIKANY.....	20
2.1 AGRESOR.....	20
2.1.1 Typologie agresorů.....	21
2.2 OBĚŤ	21
2.2.1 Typologie obětí.....	22
3 PREVENCE.....	23
3.1 SCHÉMA POSTUPU PREVENCE ŠIKANY	24
3.2 SCHÉMA POSTUPU PREVENCE ŠIKANY	24
3.3 INSTITUCE V SYSTÉMU PREVENCE.....	25
3.4 HLAVNÍ ÚKOLY JEDNOTLIVÝCH INSTITUCÍ V SYSTÉMU PREVENCE	26
3.5 MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM.....	31
3.6 DODRŽOVÁNÍ ZÁSAD JAKO PRIMÁRNÍ PREVENCE ŠIKANY	32
1. Solidarita se slabými.....	33
2. Podpora autority učitele.....	33
3. Posílení demokracie ve třídě a škole	34
4. Ideová výchova.....	34
3.7 ROZVÍJENÍ EMOČNÍCH A SOCIÁLNÍCH SCHOPNOSTÍ JAKO PRIMÁRNÍ PREVENCE ŠIKANY	37
3.7.1 Aspekty podstatné pro emoční výchovu.....	38
3.7.2 Základní emoce a city.....	40
4 ZDROJE INFORMACÍ O ŠIKANĚ	43
4.1 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	43
4.1.1 Formy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	43
4.1.2 Druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	44

4.2	LITERATURA.....	45
4.3	INTERNETOVÉ ZDROJE	46
4.4	SEZNAM FILMŮ TÝKAJÍCÍCH SE ŠIKANY.....	47
4.5	VÝZKUMNÉ STUDIE, CELONÁRODNÍ PROJEKTY, ANALÝZY	48
4.6	PŘEHLED ŠKOLSKÝCH DOKUMENTŮ A LEGISLATIVY TÝKAJÍCÍ SE ŠIKANY	48
II	PRAKTICKÁ ČÁST	49
5	KVANTITATIVNÍ VÝZKUM.....	50
5.1.1	Fáze výzkumu	50
5.2	CÍL VÝZKUMU	50
5.2.1	Dílčí výzkumné cíle	50
5.3	VÝZKUMNÁ OTÁZKA	50
5.3.1	Dílčí výzkumné otázky.....	51
5.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	51
5.5	DOTAZNÍK	52
5.6	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	53
5.6.1	Ověřování předpokladů	53
6	VÝSLEDKY	69
5.7	VÝSLEDKY OVĚŘOVÁNÍ PŘEDPOKLADŮ	69
5.8	VYHODNOCENÍ DÍLČÍCH VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	72
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	76
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	77
	SEZNAM OBRÁZKŮ	78
	SEZNAM TABULEK.....	79
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Inspirací pro výběr zvoleného tématu bakalářské práce byla četba odborné literatury o šikaně. Při četbě mne zaujala, mimo fakt, že se šikana vyskytuje už i v mateřských školách, myšlenka, že základem prevence tohoto problematického jevu je, aby byli informováni nejen pedagogičtí pracovníci, ale všichni zaměstnanci školy, kteří se s dětmi, a bohužel mnohdy i se šikanou, ve škole setkávají. Pokud by měli alespoň základní informace o šikaně všichni, byl by boj se šikanou na základních školách, zase o něco jednodušší. Obávám se, že dosažení takového stavu bude finančně, časově i organizačně náročné. Touto prací bych chtěla konkrétně zjistit, jak jsou vybaveni alespoň „bojovníci“ v první linii, v našem případě tedy, jaké informace, znalosti a dovednosti mají učitelé, co se týká šikany. Se šikanou se setkalo asi 40% dětí základních škol. Toto alarmující číslo bylo velkou motivací zvolit si právě toto téma. Ačkoliv je to určitě přáním nás všech, učitelů, dětí i jejich rodičů, aby se školy s tímto fenoménem již nevyskytovaly, bylo by, myslím, obtížné jen najít takovou školu, na které se šikana nevyskytuje ani nevyskytla. Přála bych si, aby se tato práce stala alespoň kapkou v moři snah zastavit epidemii šikany.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CO JE ŠIKANA

1.1 Vymezení pojmu šikana, šikanování

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychologických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků, Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“ (Metodický pokyn MŠMT, č. j. 24 246/2008-6, článek 1, odstavec 1).

Kromě definice šikany dle Metodického pokynu MŠMT je mnoho způsobů, jak tento jev lze charakterizovat, jak jinak ho definovat, jak jej chápat. Mimo jiné je definování toho, co je šikana, důležité z hlediska prevence tohoto jevu. Je třeba odlišovat, co je škádlení a co už je šikana a podrobné definování nám také umožní šikanu lépe rozpoznat.

Slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane*, tedy zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Pojem šikana zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který tím odemkl pomyslný zámek od dveří k tématu, o kterém mnozí věděli, ale bylo stále považováno za tabu. (Říčan, 1995)

Definice šikany používaná v Británii zní:

„Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“ (Říčan, 1995, s. 26)

Slovem šikana máme většinou na mysli opakované ubližování. V případech zvlášť krutého ublížení označujeme šikanou i akt, který se nemusí opakovat. (Řičan, 1995)

Kolář (2001, s. 27) považuje za šikanu akt kdy „*jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci*“.

Akademický slovník cizích slov definuje šikanování jako „*hovorový výraz pro pronásledování, záměrné zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání*“ . (Petráčková, Kraus, 1995, s. 732)

Dle Vaničkové (2009, s. 20) je šikanování "*psychotraumatizace dítěte ve skupině, která je vyvolána záměrným a opakovaným ponižováním, zesměšňováním, omezováním jednoho či více dětí prostřednictvím přímé agrese nebo manipulace, které se neumí nebo pouze nedostatečně brání.*" Šikanování je formou sociální patologie, postihuje vztahy a vazby vrstevnického kolektivu. Je velmi obtížné odlišit šikanu od přímé agrese. Důležitým kritériem je pocit uspokojení z moci nad druhým na straně agresora a také záměrnost, samoučelnost a opakování spolu s nepoměrnými fyzickými silami mezi agresorem a obětí. (Vaničková, 2009)

K šikaně dochází v mnoha prostředích, v nejrůznějších kolektivech, v armádě, na internátech, v dětských domovech, mezi spolupracovníky, mezi spolužáky apod. Dokonce se objevuje šikana ze strany žáků vůči učiteli nebo naopak šikana zaměstnavatele vůči zaměstnancům atd.

Na čem se shodnou téměř všechny definice jsou typické znaky šikany:

- **převaha agresora nad obětí**, která se nemůže nebo neumí bránit, je to znatelný fyzický nepoměr sil mezi tyranem a týranou obětí,
- **samoučelnost násilí**, násilí nemá žádný jiný cíl než páchání násilí, ať už pro pobavení agresora nebo například pro pocit nadvlády nebo převahy,
- **opakovanost** tohoto jednání, ne vždy,
- **záměrnost**
- a v mnoha případech jakýsi **závislý vztah** mezi hlavními aktéry šikany, agresorem a obětí

1.2 Šikana a její stádia vývoje

První stadium: Zrod ostrakismu

Objevují se mírné formy násilí, spíše psychického rázu. Vybraná oběť se cítí, že je neoblíbená, spolužáci s ním málo komunikují nebo si z něj dělají srandu, pomlouvají ho apod. Toto je zárodečná forma šikany a je zde riziko, že se bude dále negativně vyvíjet.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích si agresor, případně agresoři vybíjí napětí, vztek nebo jiné negativní emoce na vybraných obětech. Tyranizování obětí slouží jako odreagování. Manipulace se přitvrzuje, co se týká fyzická agrese je nejdříve mírná.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro, kteří spolupracují a systematicky šikanují nejvhodnější oběti. Z počátku se jimi stávají osvědčení jedinci na okraji kolektivu, kteří jsou oproti ostatním něčím slabí.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Pravidla, která vytvořili agresoři, dodržuje většina kolektivu. V tomto stádiu se už málokdo dokáže postavit tlaku skupiny, téměř nikdo si nedovolí nějakým způsobem vybočovat, narušovat konformitu „virem“ nakažené skupiny. Členové této skupiny si vytváří jakousi novou identitu, která je zcela podřízena vůdcům. Tlak skupiny způsobuje, že i mírní žáci se stanou krutými a aktivně se účastní aktu šikany, což jim dokonce působí radost, nebo spíše uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Pravidla agresorů už přijímají všichni členové třídy. Třída je rozdělena na dvě skupiny žáků, ta první může všechno, to jsou agresoři, druhá skupina žáků nemůže nic, jejich oběti. (Kolář, 2001)

1.3 Klasifikace šikany

Kolář (2001, s. 32) rozděluje šikanu na osm druhů:

- fyzická přímá aktivní, např. škrcení, kopání
- fyzická nepřímá aktivní, např. agresor pověří někoho jiného, aby oběť zbil
- fyzická pasivní přímá, např. bránění oběti něco vykonat, někam jít, něco říct
- fyzická pasivní nepřímá, např.
- verbální aktivní přímá, např. nadávky, posměch
- verbální aktivní nepřímá, např. pomluvy
- Verbální pasivní přímá, např. agresor ignoruje, co mu oběť říká
- Verbální pasivní nepřímá, např. pokud je oběť nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé, a spolužáci se jí nezastanou

Dle Metodického pokynu MŠMT (č. j. 24 246/2008-6, článek 2, odst. 1) k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení lze šikanu rozdělit na:

- **Verbální šikana, přímá a nepřímá** – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- **Fyzická šikana, přímá a nepřímá** (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- **Směšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany** (násilné a manipulační příkazy apod.).

1.4 Šikana z právního pohledu

Právní pojem „šikanování“ nebo „šikana“, jako takový v podstatě neexistuje. Právní praxe považuje za šikanu „*takové úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému člověku a které útočí na jeho lidskou důstojnost*“ (Minimalizace šikany, 2008, s.11) . Rozhodující je, zda je jednání úmyslné. (Minimalizace šikany, 2008)

Šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů, což je velmi důležitý a opomíjený fakt, který potvrzuje závažnost tohoto jevu.

1.4.1 Šikana jako trestný čin

Šikana může být trestným činem (Minimalizace šikany, 2008, s. 18 - 19):

Vydírání (§ 235 tr. z.)

Poškozený (oběť) je pod pohrůzkou násilí nebo násilím nucen k nějakému úkonu.

Omezování osobní svobody (§ 231 tr. z.)

Bránění ve volném pohybu.

Útisk (§ 237 tr. z.)

Pokud někdo jiného nutí, zneužívá přitom jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl.

Ublížení na zdraví (§ 221 tr. z.)

Loupež (§ 234 tr. z.)

Násilné jednání s úmyslem zmocnit se věci oběti. K naplnění skutkové podstaty stačí výhrůžka takovým násilím.

Krádež (§ 247 tr. z.)

Neoprávněné užívání cizí věci (§ 249 tr. z.)

Poškozování cizí věci (§ 257 tr. z.)

Ničením oblečení, osobních věcí apod.

Pohlavní zneužívání, znásilnění (§242, 241 tr. z.)

Kuplířství (§ 204 tr. z.)

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 196, 197 tr. z.)

Hanobení národa, rasy a přesvědčení (§ 198 tr. z.)

Pomluva (§ 206 tr. z.)

Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§ 260 tr. z.)

1.4.2 Právní odpovědnost školy a pedagogů

„Škola či školské zařízení „má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. Školy a školská zařízení jsou povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (§ 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc“. (Metodický pokyn MŠMT, Č.j. 24 246/2008-6)

Pedagogický pracovník, „ *kterému bude znám případ šikánování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřeřazení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikávaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.“ (Metodický pokyn MŠMT, č. j. 24 246/2008-6)*

1.4.3 Dozor a dohled

Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení, č. j 14 296/2001-26 říká: „ *Dozor nad žáky je činnost, kterou se vedle výchovného působení sleduje vykonávání náležitého dohledu nad nezletilými, a to v zájmu předcházení škodám na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí.“* (Michalík, 2003, s. 214)

Prostřednictvím šikany jsou páčány škody jak na zdraví, tak na majetku.

Dozor se koná:

- Před zahájením vyučování
- O přestávkách
- V zařízení školního stravování
- Při přesunech mezi budovami školy
- Při akcích organizovaných školou v rámci výuky i mimo vyučování (Michalík, 2003)

Dozor začíná 15 minut před začátkem dopoledního nebo odpoledního vyučování a končí odchodem žáků ze školy. Pokud je žákům povoleno být ve škole před nebo po vyučování, musí ředitel školy zajistit na tuto dobu dozor. (Michalík, 2003)

Ředitel školy:

- Rozhoduje o zajištění náležitého dozoru
- Pověřuje dozorem zaměstnance

- Stanovuje rozvrh dozoru nad žáky (musí být vyvěšen tak, aby bylo při kontrole možné rozpoznat, který zaměstnanec dozor koná)

(Michalík, 2003)

Při rozhodování o dozoru přihlíží ředitel:

- Ke konkrétním podmínkám
- K vykonávané činnosti
- K věku žáků
- K rozumové vyspělosti žáků
- K dopravním a jiným rizikům (Michalík, 2003)

Dozor vykonává:

- Pedagogický pracovník
- Jiná osoba v pracovněprávním vztahu ke škole, po dohodě (Michalík, 2003)

1.5 Šikana jako zvláštní případ agrese

Tato práce má mimo jiné přispět svou kapkou do moře snah bojovat se šikanou.

Pokud chceme s něčím bojovat, musíme nejdříve prozkoumat terén a je dobré poznat také nepřítele. Naším nepřítelem je tedy šikana. Pokusme se tedy porozumět, co je jakýmsi základem, podstatou šikany. Mnozí si možná už položili otázku, kde se ta šikana vůbec bere. Šikana je zvláštní případ agrese. Je tedy na místě po vysvětlení šikany použít teorii agrese, konkrétně agrese vnitrodruhové, mezi zástupci jednoho druhu navzájem, v našem případě mezi lidmi, mezi žáky.

Agrese jak taková je povětšinou vnímána jako něco špatného. Je ale skutečně něčím špatným?

Podle vědců je založena na instinktech člověka. Přesto není nutné ji nějakým způsobem vybíjet a zbavit se tak nějaké nahromaděné energie. Tyto instinkty lze usměrňovat tak, aby nebyly nebezpečné. Agresivní sklony se vyvíjí už v prvních letech života člověka. Stanislav Grof, psychiatr, dokonce tvrdí, že se vyvíjí již při porodu, kdy se dítě dere na svět s pocitem, že mu jde o život. Vysvětluje tak krutost a brutalitu ně-

kterých činů, které si jinou zkušeností nedokáže odůvodnit.

Přesto, že agrese má instinktivní základ, řada psychologů tvrdí, že je naučená.

Pokud člověk má zkušenost se situací, kdy pomocí agrese dosáhl žádaných věcí nebo cílů, bude toto jednání opakovat i v budoucnu. Učíme s prostřednictvím vlastních zkušeností nebo na základě toho, co vidíme kolem sebe, doma, v televizi nebo jiných médiích. Rodiče by při výchově dětí měli dbát na to, aby dítě nepodporovali v dosahování úspěchů agresivním chováním. Měli by jim být dobrým vzorem. Vzory jsou pro děti v prvních letech života, zejména v předškolním věku, velmi důležité a mohou jimi být nejen rodiče, ale také starší sourozenci, pedagogové nebo do jisté míry i hrdinové z televizní obrazovky. Je třeba dbát na to, aby volný čas dětí byl vyplněn vhodnější činností, než je sledování televize, kde je násilí a agresivita na běžném pořádku a násilní a agresivní jedinci jsou zde vyzdvihováni a obdivováni. (Říčan, 1995)

Jak se tedy z dítěte stane iniciátor šikany, agresor, který šikanuje oběť? Agresivním se člověk stává postupně. Postupně získává zkušenosti, které si ukládá do paměti. Nejlépe si pamatuje pozitivní zkušenosti, tedy ty, v kterých dosáhl úspěchu a způsoby jednání, které vedly k požadovanému cíli. V dalších situacích toto jednání opakuje, ověřuje si jeho účinnost, a sestaví si z něj jakési vzorce chování. Z těchto vzorců vytváří zásady pro další podobné nebo nové situace. Na základě těchto zásad pak utváří názory, postoje a dospívá k hodnotám, které uznává a uplatňuje ve svém jednání. Tyto hodnoty, názory a postoje pak řídí jeho další jednání. Pokud se na této cestě setká se zkušeností, že agrese se vyplácí, zákonitě se to odrazí v jeho budoucím jednání a je velká pravděpodobnost, že se stane agresorem.

Zásadní motivací pro trýznění oběti může být pro agresora také silná potřeba typická pro člověka být v citovém vztahu, být milován a obdivován. Agresory se mohou stát jedinci, kteří nezažívají ve škole valný obdiv nebo úspěch a v rodině není uspokojena potřeba lásky a citů. Vynucují si tedy vztah násilím, prostřednictvím agresivního jednání, které má i formu šikany. Získávají tak velmi silný, ač negativní vztah s obětí své agresivity. (Říčan, 1995)

2 AKTÉŘI ŠIKANY

2.1 Agresor

V podstatě nezáleží na věku, pohlaví, tělesné konstituci, národnosti nebo na tom, jestli je daný jedinec bohatý nebo chudý, vzdělaný nebo ne. (Webster-Doyle, 2002)

Každý tyran, každý agresor je jiný. Na světě nenajdeme dva stejné lidi, pouze podobné. Také u některých agresorů lze najít společné charakteristiky nebo některé podobnosti. Agresor, trýznitel, ten, kdo šikanu iniciuje, vyvolává ji, je většinou jedinec tělesně zdatný, to spíše v případě chlapců. Fyzická síla ale není podmíněnou vlastností všech agresorů. Jedinec, který nedisponuje fyzickými vlastnostmi, nahrazuje tyto nedostatky svou inteligencí a chytrostí. Bylo by nesprávné všechny fyzicky silné jedince považovat za potenciální iniciátory šikany. K charakteristikám většiny agresorů patří to, že jsou sebejistí, neúzkostní, impulzivní, vznětliví. Typická je touha dominovat, být středem pozornosti, prosadit se.

Jejich vývoj byl u většiny z nich poškozen nevhodnou výchovou. Výchova hraje důležitou roli, zejména pokud dítě pociťuje nezájem ze strany rodičů, city jsou chladné až nenávislné nebo dokonce dochází k fyzickému či psychickému násilí. Rozhodující je, jestli rodiče dítěti tolerují násilné chování či ho přímo podporují nebo demonstrují jako vzory "normálního" chování. Pokud je v rodině zvykem dosahovat cílů prostřednictvím násilí, dítě to považuje za žádoucí, za normální a toto jednání později uplatňuje. Mají sklony překračovat pravidla nebo podvádět. Jsou necitliví k následkům svého jednání, nejsou schopni se vcítit do oběti, což je způsobeno nedostatečnou mírou empatie. (Říčan, 1995)

Dle Koláře (2001) jsou agresori vždy silní nebo alespoň silnější než jejich oběti. Objevuje se u nich krutost, požitek z utrpení a ponižování druhých. Motivem pro násilné jednání ve formě šikany může být touha být obdivován, těmto jedincům se v rodině většinou nedostává dostatek pozornosti ze strany rodičů, nebo jen to, že se nudí. Někdy agresori jen zkouší, co oběť vydrží nebo šikanováním například zahání nudu ve škole. Agresorem se může stát i bývalá oběť, která preventivně převezme roli agresora nebo se k nějakému přidá z důvodu, aby nebyla znovu šikanována. Velká pravděpodobnost stát se agresorem je u citově deprivovaných nebo sub-deprivovaných dětí.

Společnými znaky agresorů jsou, jak uvádí Webster-Doyle (2002), zaměřenost na sebe samého, nestarají se o pocity druhých, touha po pozornosti, uznání, postavení, slávě, touha po pomstě za pocity ublížení, kterými trpí a nezodpovědnost v tom smyslu, že nejsou schopni se dívat na situace jako na celek.

2.1.1 Typologie agresorů

Webster-Doyle (2002, s. 21-22) rozděluje tyrany na dva typy:

1. Extrovertní

Jsou otevření, agresivní, aktivní a výřeční. Chtějí ovládat situaci, mít moc na své straně. V dospělosti mívají často potíže a můžou špatně zapadat do kolektivu. Typické je pro ně tvrdé a hrubé jednání navenek, i když uvnitř mohou být nejistí. Mají potřebu nadřazovat se a mít vše "pevně ve svých rukou", často mají tendence překračovat dané hranice a porušovat pravidla.

2. Introvertní

Nestojí o to být středem pozornosti, skrývají se. Rádi se podřizují pravidlům, ale také rádi ovládají situaci. Namísto hrubé síly používají k dosahování svých cílů například lži a intriky. Ostatní mohou mít pocit, že to s nimi myslí dobře, i když je to přesně naopak. Tito jedinci jsou často oblíbení u učitelů nebo nadřízených, pokud se nejedná o šikanu ve školním prostředí. Jsou velmi vychytralí, a mistrně používají klamu, aby dostali, co chtějí.

2.2 Oběť

Obětí šikany se může stát kdokoliv, kterékoliv dítě. Někdy je důvodem jen to, že je v nesprávnou dobu na nesprávném místě.

Pokud bychom přesto chtěli shrnout nějaké rizikové vlastnosti, které mohou přispívat ke zvýšené pravděpodobnosti stát se obětí, byly by to asi vlastnosti jako plachost, citlivost, nízké sebevědomí. (Říčan, 1995)

Nejdůležitější při výběru oběti agresorem je většinou jistá odlišnost od většiny, něco, kvůli čemu dítě nějak vyčnívá z kolektivu, ať už ve smyslu pozitivním nebo negativ-

ním. Takovou odlišností může být inteligence, úspěšnost, nápaditá krása nebo naopak ošklivost, rasový původ nebo nějaký handicap. Tímto handicapem může být obezita, malá fyzická síla, po psychické stránce je takovým handicapem například porucha pozornosti s hyperaktivitou, specifické poruchy učení nebo opožděný duševní vývoj, jak uvádí Kolář (2001).

2.2.1 Typologie obětí

Typologie oběti dle Koláře (2001, s. 89):

- Slabá – přítomnost tělesného nebo psychického handicapu
- Silná nebo nahodilá
- Deviantní, nekonformní
- Žáci s životním scénářem oběti

Oběť může být zároveň agresorem.

3 PREVENCE

Prevence je „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům“. (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 187)

Prevenci lze rozdělit na:

- Primární – zaměřená na celou sledovanou populaci
- Sekundární – zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny
- Terciární – zaměřená na minimalizaci následků nebo pokračování nežádoucích jevů u jedinců, u nichž se již sledovaný nežádoucí jev vyskytl (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 187)

Ačkoliv mnozí již bez pochyby umí se šikanou bojovat, předcházet problémům je snadnější, účinnější a levnější. Prevenci lze použít i tam, kde se šikana vyskytuje, stejně tak ve škole, kde se s ní ještě nesetkali.

Prevence je způsob, jak šikanu zastavit a předcházet dalšímu vzniku tohoto problematického jevu. Základem prevence šikany je uvědomění si, že šikana je závažný problém nejen na základních školách. Než začneme s něčím bojovat, musíme si také připustit existenci daného jevu. Přestože od uvedení v platnost prvního školského dokumentu týkajícího se prevence šikany uběhlo již 10 let, mám pocit, že je téma šikany stále trochu tabu. Pro některé pedagogy je stále obtížné mluvit o tomto tématu. Otázkou je, zda je to z důvodů nedostatečné informovanosti nebo zda je důvodem tabuizování tématu. Je třeba si uvědomit, že šikana, ať už v zárodečné podobě nebo pokročilém stádiu, se vyskytuje téměř na každé škole. Nicméně prevence šikany směřuje k tomu, aby škola imunní proti epidemii šikany, byla běžnou praxí. Doufejme, že se to již v nejbližších letech podaří.

Kolář (2001) uvádí, že výsledků programů proti šikanování ve Skandinávii a Velké Británii potvrdily, že lze epidemii šikany na školách zastavit. Nutné je mít dobrou metodickou výzbroj, kterou lze zajistit prostřednictvím dalšího vzdělávání pedagogů nebo v rámci odborných kurzů. Ideálem by bylo, aby základní informace o šikaně měli nejen všichni pedagogičtí pracovníci, ale i ostatní zaměstnanci, například ukli-

zečky, kuchařky, školníci atd., kteří se s dětmi, v mnoha případech bohužel i se šikanou, ve škole denně setkávají.

3.1 Schéma postupu prevence šikany

Při prevenci šikany lze podle Koláře (2001) postupovat dle následujícího schématu:

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást pedagogické komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry diagnostickými ústavy apod.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry
5. Pomoc a podpora ministerstva při vytváření prevence šikany
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů
7. Monitorování situace a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi (např. Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.)

3.2 Schéma postupu prevence šikany

Při prevenci šikany lze podle Koláře (2001) postupovat dle následujícího schématu:

8. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním
9. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást pedagogické komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit
10. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry diagnostickými ústavy apod.

11. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry
12. Pomoc a podpora ministerstva při vytváření prevence šikany
13. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů
14. Monitorování situace a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi (např. Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.)

3.3 Instituce v systému prevence

Nezbytná je v procesu prevence podpora MŠMT a krajských úřadů a provázanost celého preventivního systému, jinými slovy spolupráce škol a nadřízených institucí, které disponují specialisty v oboru prevence šikany. (Kolář, 2001)

„Do systému prevence v resortu školství mládeže a tělovýchovy patří jednotlivé instituce a organizace veřejné správy a další subjekty.“ (metodický pokyn MŠMT, č.j. 14 514/200-51)

Instituce v systému prevence dle Metodického pokynu MŠMT (č.j. 14 514/200-51, s.247)

- MŠMT a jeho vybrané přímo řízené organizace
- Odbory školství mládeže a tělovýchovy na krajských úřadech
- Základní, střední a speciální školy
- Školní družiny, kluby a domovy mládeže
- Střediska pro volný čas dětí a mládeže
- Pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče
- Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy

Opěrný systém prevence tvoří :

- odborný pracovník MŠMT,
- krajský školský koordinátor prevence,
- okresní metodik prevence
- a školní metodik prevence

Tento systém významně doplňují nevládní organizace. (Pokyn MŠMT, č.j. 14 514/2000-51)

3.4 Hlavní úkoly jednotlivých institucí v systému prevence

Podle Metodického pokynu (č. j 14 514/200-51, s. 274-277) mají jednotlivé instituce tyto úkoly:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- zpracovává a inovuje Koncepti prevence v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Tato Koncepte je základním strategickým materiálem, kterým se řídí všechny články resortního systému prevence
- Vytváří podmínky pro realizaci resortního systému prevence na národní úrovni v oblasti metodické a legislativní
- Vyčleňuje finanční prostředky na prevenci v daném resortu
- Vytváří interaktivní informační systém pro činnost resortního systému prevence
- Rozvíjí spolupráci na meziresortní úrovni
- Koordinuje činnost přímo řízených organizací v oblasti prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti metodické, vzdělávací, výzkumu a metodologie a v oblasti kontrolní využívá potenciál České školní inspekce

Odbor školství, mládeže a tělovýchovy krajského úřadu

- Koordinuje činnost jednotlivých institucí systému prevence v daném resortu na krajské úrovni a zajišťuje naplňování úkolů a záměrů obsažených v Koncepti prevence resortu při respektování specifických podmínek kraje
- Vytváří podmínky pro realizaci Minimálních preventivních programů ve školách a školských zařízeních na úrovni kraje a zároveň kontroluje jejich plnění

- Zařazuje do krajských programů rozvoje školství témata týkající se prevence
- Spolupracuje s institucemi dalších resortů, které realizují prevenci na úrovni kraje, a také s nevládními organizacemi
- Je pověřen vhodný pracovník funkcí „ krajského školského koordinátora prevence“
- Zajistí podmínky pro činnost okresních metodiků preventivních aktivit v pedagogicko-psychologické poradně nebo ve středisku výchovné péče
- Spolupracuje pouze s těmi právníckými a fyzickými osobami, které splňují odborná kritéria (článek V odstavec 2 Metodického pokynu č. j. 14 514/200-51, např. Preventivní program je realizován nebo garantován vysokoškolsky vzdělaným odborníkem v oborech psycholog, speciální pedagog, pedagog. Realizátor programu předloží přesný popis programu, popis jednotlivých aktivit, časový harmonogram atd. nebo je program doporučen okresním metodikem preventivních aktivit)

Krajský školský koordinátor prevence

- Podílí se na vytváření a inovacích krajské koncepce a programu prevence, prosazuje při tom naplňování úkolů a záměrů obsažených v Koncepci prevence v působnosti příslušného resortu
- Monitoruje situace ve školách a školských zařízeních v okrese z hlediska podmínek pro realizaci minimálních preventivních programů a navazujících aktivit v oblasti prevence, ve spolupráci s okresními metodiky preventivních aktivit koordinuje preventivní aktivity škol a školských zařízení a pomáhá zajistit aktivity společné pro více školských subjektů
- Zajišťuje pravidelné pracovní porady školních metodiků prevence ze škol a školských zařízení v rámci kraje a aktivně se těchto porad účastní
- Kontroluje naplňování Minimálních preventivních programů, vyhodnocuje je a využívá jeho výsledků pro návrhy inovací v krajské koncepci a programu prevence. Návrhy předává MŠMT.
- Sumarizuje návrh na financování Minimálních preventivních programů a dalších aktivit v oblasti prevence ze státních zdrojů.
- Spolupracuje s odborem, který koordinuje prevenci na MŠMT.

- Je členem krajské protidrogové komise a Koordinační komise pro poskytování poradenských služeb, spolupracuje se všemi subjekty, které se podílí na řešení prevence problematiky na úrovni kraje.

Okresní metodik prevence

- Pracuje v PPP nebo SVP.
- Je garantem jednotlivých Minimálních preventivních programů škol a školských zařízení v okrese.
- Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence při organizaci pravidelných pracovních porad (seminářů) školních metodiků prevence jednotlivých typů škol a zařízení v kraji. Svolává pravidelné operativní porady pro instituce na úrovni okresu.

V rámci těchto setkávání:

- Přenáší informace o koncepci a aktuálních trendech v prevenci sociálně patologických jevů v resortu školství.
  - Poskytuje školním metodikům prevence přehled o obsahu a kvalitě aktivit státních i nestátních organizací.
  - Aktualizuje kontakty na dostupná krizová, poradenská a preventivní zařízení.
  - Doporučuje odbornou i populární literaturu a videonahrávky vhodné pro preventivní výchovu.
  - Pomáhá zavádět nové či osvědčené metodické postupy do přímé práce školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v oblasti primární prevence.
  - Doporučuje formy vhodné pro jejich další vzdělávání v oblasti preventivní práce.
- Má zavedeny pravidelné konzultační hodiny pro školní metodiky prevence.
  - Formou osobních návštěv ve školách a školských zařízeních pomáhá řešit aktuální problémy, mimo jiné i šikanování.

- Mapuje situaci v oblasti výskytu sociálně patologických jevů ve školách.
- Udržuje kontakt se všemi institucemi, organizacemi a jednotlivci angažovanými v prevenci v daném okrese.
- Je členem koordinační komise pro poskytování poradenských služeb na okresní úrovni.
- Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence, zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje.
- Může pomáhat odbornou radou při vypracovávání projektů a zajišťování finančních zdrojů.
- Pečuje o svůj osobnostní a odborný rozvoj, má povinnost dalšího vzdělávání ve své profesi a oblasti prevence.
- Účastní se pravidelných setkání okresních metodiků preventivních aktivit.
- Spolupracuje s pedagogickými fakultami v oblasti vzdělávání školních metodiků prevence v rámci Národních vzdělávacích osnov.

Ředitel školy a školského zařízení

- Vytváří podmínky pro realizaci prevence a úkolů obsažených v koncepci prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů na úrovni školy, školského zařízení.
- Je odpovědný za Minimální preventivní program a s ním související aktivity.
- V rámci školy pověří vhodného pracovníka školy funkcí „školního metodika prevence“.
- Školnímu metodikovi prevence vytváří podmínky pro další vzdělávání v této oblasti a umožňuje mu účast na vzdělávacích kurzech a seminářích.
- Zajišťuje soustavné vzdělávání pracovníků školy nebo školského zařízení v oblasti prevence.
- Zajišťuje vybavení školy odbornými metodickými materiály a dalšími pomůckami, potřebnými k preventivním aktivitám.

- Zajišťuje spolupráci s rodiči, zákonnými zástupci a informuje je o prevenci. Vytváří prosto pro účast rodičů a dětí na preventivních aktivitách školy.
- Sleduje efektivitu jednotlivých preventivních aktivit, zajišťuje pravidelné vyhodnocování Minimálního programu a ze závěrů vyvozuje opatření pro další období.
- Ošetří v řádu školy potírání projevu rasismu a šikanování.
- Vytváří podmínky pro poradenské služby v dané oblasti pro žáky rodiče a učitele.
- Zodpovídá za zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu a jiné oblasti preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit.
- Při výskytu sociálně patologických jevů ve škole uvědomí krajského školského koordinátora prevence nebo jiného odpovědného pracovníka.

Školní metodik prevence

- Koordinuje přípravu Minimálního preventivního programu a jeho zavádění ve škole, inovuje program, podílí se na jeho realizaci a vyhodnocuje jeho účinnost.
- Odborně a metodicky pomáhá především učitelům.
- Poskytuje učitelům a ostatním pracovníkům školy odborné informace z oblasti prevence.
- Navrhuje vhodné a odborné metodické materiály aj. pomůcky.
- Sleduje rizika vzniku a projevy sociálně patologických jevů a navrhuje cílená opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů, informuje pracovníky školy o způsobech řešení krizových situací v případech výskytu sociálně patologických jevů ve škole.
- Uplatňuje ve své činnosti především metody, které mají ověřenou účelnost, a lze u nich měřit efektivitu.
- Účastní se pravidelných porad a zajišťuje přenos zásadních informací z jejich obsahu.

- Spolupracuje se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními, se zařízeními realizujícími vzdělávání v prevenci a s institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže, zajišťuje informovanost žáků školy, jejich zákonných zástupců a pracovníků školy o činnosti těchto institucí a organizací.
- Zpracovává podklady pro informaci o Minimálním preventivním programu školy pro okresního metodika prevence.

Ředitel pedagogicko-psychologické poradny a ředitel střediska výchovné péče pro děti a mládež

- Vytváří podmínky pro realizaci prevence.
- Zajišťuje podmínky pro činnost okresního metodika preventivních aktivit.
- Zajistí odbornou přípravu svých pracovníků pro práci v oblasti sekundární prevence a jejich proškolení v technikách odborné pomoci při řešení akutních osobních, školních, rodinných a dalších problémů dětí a mladistvých.
- Zajistí vybavení PPP nebo SVP dostatečným množstvím odborných, osvětových a metodických materiálů pro primární i sekundární prevenci.
- Zajišťuje spolupráci PPP nebo SVP s dalšími odbornými resortními i mimo-resortními krizovými, poradenskými a preventivními pracovišti a předávání informací o možnostech využití jejich služeb dětem, mládeži a jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům.

3.5 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je základním nástrojem prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit na ZŠ, SŠ a speciálních školách a jiných školských zařízeních.

Jeho realizace je pro každé uvedené školské zařízení závazná a je kontrolována Českou školní inspekcí.

Mezi hlavní aktivity Minimálního preventivního programu patří:

- Odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží a v řešení problémových situací souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů
- Systémové zavádění etické a právní výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu aj. oblastí preventivní výchovy do výuky.
- Uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na osobnostní vývoj a sociální chování.
- Vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže.
- Spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže.
- Průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a uplatňování různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých.
- Diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže.

Minimální preventivní program je vždy na konci školního roku vyhodnocován.

3.6 Dodržování zásad jako primární prevence šikany

Říčan (1995) uvádí několik zásad, které mohou snížit nebezpečí šikany:

1. Solidarita se slabými
2. Podpora autority učitele
3. Posílení demokracie ve třídě a škole
4. Ideová výchova
5. Princip kooperace ve výchově
6. Ochrana před vlivem mediálního násilí a pornografie

7. Dozor ve škole
8. Práce s potenciálními agresory a agresory

1. Solidarita se slabými

V uplatňování této zásady jde především o to, že oběťmi šikany se snadno stávají jedinci, kteří jsou nějakým způsobem „slabí“. Učitel by měl tyto slabé jedince podporovat, záměrně si jich všimnout, povzbuzovat je při každé příležitosti. Měl by jim také dát možnost vyniknout v něčem, v čem jsou úspěšní a dát tak třídnímu kolektivu najevo, že i tito jedinci jsou hodnotnými bytostmi a členy kolektivu. Bude-li učitel tyto outsidersy pozorovat, věnovat se jim, mohou se změnit a v některých případech se stanou oporou autority učitele z důvodu vděčnosti. Orientace na outsidersy může být jakousi obětí, kterou je ale třeba přinést, pokud chceme předcházet šikaně a ochraňovat potenciální oběti šikany, kterými jsou právě oni.

2. Podpora autority učitele

Problém autority je zásadním problémem v dnešním školství, který se stává stále závažnějším. „ *Obnovení autority učitele a školy jako celku je nezbytnou podmínkou toho, aby škola řádně plnila své poslání a samozřejmě i toho, aby se vypořádala se šikanou.*“ (Říčan, 1995, s. 76)

Autoritu učitelů může jednoznačně podpořit ředitel školy, a to tak, že se za své učitele vždy postaví. (Říčan, 1995)

Po dobu své školní docházky, ať už na základní, střední nebo vysokou školu, jsem se setkala s různými způsoby, jak se pedagog se získáním autority může vypořádat. Osobně můžu říci, že na získání autority nemá zásadní vliv pohlaví, věk nebo vzhled učitele. Myslím si, že nejdůležitější je, aby pedagog vystupoval upřímně, na nic si nehrál, tedy aby byl sám sebou. Důležitým faktorem, alespoň z mého pohledu, je také to, aby byl pedagog svým způsobem lidský a důvěryhodný. Pedagog je bezpochyby také jedním z důležitých vzorů pro žáky nebo studenty, je tedy otázkou jestli je dobrým vzorem a jde dobrým příkladem slušným a spravedlivým chováním.

3. Posílení demokracie ve třídě a škole

Jde především o styl jednání učitele s dětmi a jejich rodiči. Učitel by se měl dětí ptát na jejich přání a názory, naslouchat jim, diskutovat s nimi, dávat jim při vhodných příležitostech možnost volby nebo hlasování o tom, co budou dělat. Dalším důležitým demokratickým počinem je informovat rodiče o tom, co se ve škole děje, jaké se vyskytly problémy nebo k jakým chybám došlo. Tím, že přizná pedagog své chyby, se nestává slabším, ale získává si tak důvěru rodičů rozhodně snadněji, než pokud by své chyby zastíral a sděloval jim pouze úspěchy. Nikdo není dokonalý. Zejména je důležité informovat rodiče o problematice šikany, že je škola připravena proti ní bojovat, pokud je tomu skutečně tak, a je připravena chránit oběti stejně tak jako trestat agresory. V rámci spolupráce s rodiči, která je při prevenci šikany a jiných sociálně patologických jevů velmi důležitá, ne-li nezbytná, by měla škola rodičům umožnit přístup do školy a na jejich přání možnost navštívit také vyučování, prohlédnout si prostory školy či dokumentaci týkající se jejich potomka. (Říčan, 1995)

Škola by měla také podporovat nejrůznější rodičovská sdružení a organizace, kluby rodičů apod. (Říčan, 1995)

Někteří učitelé mohou mít strach ze ztráty autority, mohou se cítit ohroženi demokratickými organizacemi žáků a rodičů. Tady je na místě průprava učitelů v rámci kurzů z oblasti manažerských dovedností, jako je jednání s lidmi. Tyto kurzy přináší nejen vědomosti a dovednosti, ale i sebevědomí a suverenitu potřebnou ke schopnosti demokraticky jednat s žáky i rodiči. (Říčan, 1995)

4. Ideová výchova

Výchova k solidaritě, soucitu, obětavosti, čestnému jednání a úctě ke každé lidské bytosti. Dobrým základem je osobní příklad učitelů, kteří tyto hodnoty prezentují žákům ve svém chování k nim. Je ale nutné tyto hodnoty dětem vštěpovat i prostřednictvím prostředí, které děti obklopuje. Např. na nástěnkách školy, kde jsou často vyzdvihovány jen sportovní úspěchy, by měli být uvedeni např. lidé nebo žáci, kteří tyto hodnoty zastávají nebo zastávali, někomu pomohli, dostali pochvalu za dobré chování nebo vyhráli např. ekologickou soutěž. (Říčan, 1995)

„Charta třídy“ je jednou z technik ideové výchovy. Žáci společnou diskusí, kterou usměrňuje učitel, vymyslí zásady chování učitele k žákům nebo naopak a chování mezi žáky navzájem. Tyto zásady společně sepíší a vystaví je ve třídě. (Říčan, 1995)

Podobným příkladem je zapojení žáků do tvorby nebo doplnění Školního řádu. Předpokládá se, že pravidla, která si děti vytvoří, samy odsouhlasí, budou dodržovat lépe, raději a snadněji a budou samy dohlížet na jejich plnění, protože si za nimi stojí.

5. Princip kooperace ve výchově

„ Dobrou prevencí šikany je co nejširší uplatňování kooperace mezi dětmi při všech školních činnostech, které k ní dávají příležitost, a cílevědomé využívání kooperace k vytváření takových vztahů mezi dětmi, především ve třídě, aby se snižovalo riziko šikany.“ (Říčan, 1995, s. 82)

Příkladem je kooperativní učení. Běžná výuka je o vztahu mezi učitelem a žákem a mezi žáky navzájem. Navozuje individuální soutěživost mezi dětmi. Kooperativní učení využívá spolupráci žáků na zadaném úkolu, kdy jejich úspěch závisí na všech členech týmu. Týmy mohou být tvořeny jak dvojicemi, tak skupinami složený až z 6 ti žáků. (Říčan, 1995)

„ Mezi žáky, kteří se zúčastnili kooperativní výuky, se při dobrém vedení ze strany učitele vytvářejí pozitivní vztahy citového příklonu a vzájemného porozumění, oslabují se nebo překonávají rasové a nacionalistické předsudky“ (Říčan, 1995, s. 83). Dobré vztahy v kolektivu působí také jako prevence šikany, vytváří se ochranná skupina, která většinou neumožní šikaně se ve třídě rozvíjet.

Týmy musí být pečlivě sestaveny učitelem tak, aby byly rovnocenné, co do schopností všech žáků. Při prevenci šikany je nejdůležitější způsob začlenění potenciálních agresorů a obětí. Z počátku není vhodné při vytváření týmu zařazovat více agresorů nebo potenciálních agresorů do spolupracující skupiny. Stejně tak není vhodné umístit agresora a oběť do stejného týmu. (Říčan, 1995)

6. Ochrana před vlivem mediálního násilí a pornografie

Děti často napodobují násilí, které vidí v médiích. Toto násilí má také špatný vliv na citový život dětí, a to tak, že mají například sklony k agresi nebo naopak ke zvýšenému strachu z agrese. Pornografie a mediální násilí oslabují smysl pro kázeň a řád, pro hodnotné a čisté vztahy, duchovní dimenzi života. Omezení konzumu tohoto

zboží tedy patří k prevenci šikany, stejně tak jako naučit děti kritickému zhodnocení všeho, co mohou v médiích sledovat. (Říčan, 1995)

7. Dozor ve škole

Dozor je jednoduchým, ale účinným preventivním prostředkem proti šikaně. Zvýšením počtu dospělých, kteří provádí ve škole dozor na chodbách během přestávek, v jídelně apod., automaticky snížíme riziko výskytu šikany. Agresoři budou mít méně příležitostí k šikaně. Dozor by měl kontrolovat rizikové prostory školy, ve kterých k šikaně dochází nejčastěji, jako jsou záchody, různá zákoutí, zavřené třídy, šatny apod., kde mají agresoři pocit, že jim v páchání násilí nemůže nikdo zabránit a kde, je snížené riziko svědků, kteří by šikanu mohli nahlásit. (Říčan, 1995)

Inovací dozorů je myšlenka, že by kontrolu prováděly dobře vybrané starší děti, které zaujmou roli jakýchsi „rytířů“. (Říčan, 1995)

8. Práce s potenciálními agresory a agresory

Tyto děti je nutné sledovat, stejně jako potenciální oběti, a včas zakročit při prvním náznaku agrese. Doporučuje se netrestat, jak by se dalo očekávat, ale naopak co nejvíce chválit, obzvláště pokud zvládnou svou impulzivitu v kritické situaci. Dále je vhodné zaměstnat tyto děti činnostmi, ve které mohou být úspěšní nebo si ji samy vyberou, což je společné i při práci s potenciálními oběťmi. Měli bychom rozvíjet sociální dovednosti a empatii, jelikož agresoři často nechápou, jaké důsledky má jejich chování pro oběť, nedokážou se vcítit a nechápou, jak moc oběti často trpí. Je třeba jim poskytnout zkušenost pocítit, že jsou milováni, což jim většinou rodina neumožňuje a tuto citovou deprivaci si pak nahrazují šikanováním obětí, s nimiž si často vytváří pevný, a pro nás většinou nepochopitelný, ač negativní, vztah. Musíme jim být nápomocni, co by učitelé, také v budování představy o budoucnosti, což jim pomůže uvědomit si, čeho by chtěli dosáhnout, a že pro svou budoucnost a splnění svých představ stojí za to, „sekat dobrotu“. (Říčan, 1995)

3.7 Rozvíjení emočních a sociálních schopností jako primární prevence šikany

Emoce je „*psychický stav pramenící ze subjektivního prožívání vztahů k něčemu či někomu. Může být v rozporu s racionálním hodnocením téhož vztahu či s objektivní skutečností.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 64)

Emocionalita je „*citovost*“. (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 64)

Šikanování je specifický typ agrese. „*Agrese je vyjádření jednoho z mnohotvárného spektra citů.*“ (Pfeffer, 2003, s. 7)

Sociálními schopnostmi mám na mysli např. schopnost mezilidských vztahů, schopnost vytvářet přátelství, schopnost uklidnit se, řešit problémy mezi lidmi nebo sociální komunikaci.

Ve škole se dětem nedostává dostatečné množství příležitostí vyjádřit své city. (Pfeffer, 2003) Práce učitelky v mateřské škole je často jen každodenní rutinou, zaměřenou zejména na splňování základních potřeb svěřených dětí a učení dětí, jak samy dosáhnou uspokojení těchto potřeb. Na citové a emocionální projevy bohužel mnohdy nezbyvá čas ani v mateřské škole, tím méně ve škole základní.

Emoční schopnost úzce souvisí s pojmem emoční inteligence, která se podle definice Mayera, Carusa a Saloveye „*vztahuje ke schopnosti rozpoznávat významy vlastních emocí a emocí druhých lidí a využívat toho při usuzování a řešení problémů. Emoční inteligence je obsažena v kapacitě vnímat emoce, přijímat vlastní pocity, rozumět informacím, které tyto emoce nesou, a emoce řídit.*“ (Stuchlíková, 2005, s. 12)

Emoční výchova a výchova k pro-sociálnímu chování je cestou, jak předcházet ne-správným projevům emocí, kterými je i šikana. Emoční a sociální schopnosti umožňují vnímat vlastní potřeby a chápat potřeby druhých, umět si poradit se svými emocemi a rozpoznávat emoce ostatních. (Pfeffer, 2003)

Tyto schopnosti můžeme také nazvat emoční kompetencí. Rozvojem emoční kompetence lze získat „*znalosti a dovednosti potřebné k tomu, aby byl jedinec schopen adekvátně reagovat a jednat v různých situacích*“ (Stuchlíková, 2005, s. 15). Dítě, které má tuto kompetenci dobře rozvinutou, se nemůže stát agresorem šikany, protože pokud chápeme emoce nebo city druhého člověka, nemůže se stát, že se k němu

zachováme tak neadekvátně, mnohdy i krutě, jako se agresori v případě šikany nebo jiného projevu agrese chovají.

Vnímat své emoce, rozlišovat je a umět je pojmenovat je základním předpokladem pro vytváření a rozvoj a emočních a sociálních schopností. Pro vytváření zdravých sociálních vztahů a kolektivů potřebují jedinci také schopnost komunikovat, navazovat přátelství nebo schopnost a sílu unést konflikty a řešit problémy. V dnešní době přibývá duševních deficitů u dětí i dospělých v oblasti vnímání sebe a druhých, sebevědomí a komunikace, což úzce souvisí s nárůstem násilí.(Pfeffer, 2003)

3.7.1 Aspekty podstatné pro emoční výchovu

Pro emoční výchovu jsou podle Pfefferové (2003) podstatné:

➤ **Sebepoznání – sebevědomění**

- vnímání sebe samého, svých pocitů, těla a myšlenek a souvislosti mezi tím vším
- mít jasno ve svých emocích

➤ **Sebeovládání – sebekontrola**

- schopnost přiměřeně jednat a reagovat
- racionálním myšlením a vůlí tlumit emoční pudy, směřovat je tak, aby nebyly škodlivé
- cílem je vyvážené jednání, vyrovnané reakce

➤ **Empatie** je „*uvědomění si pocitů, prožitků, momentálních stavů jiného člověka a snaha je pochopit porozumět jim*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 64)

- schopnost dívat se na svět očima druhých lidí

➤ **Komunikace** je „*sdělování, dorozumívání. Z pedagogického hlediska je důležitá sociální komunikace, tj. sdělování a dorozumívání mezi lidmi.* „ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 111)

- „ *Komunikace je základem každého vztahu s druhými lidmi, a tedy i základní dovedností, z níž vyrůstá každé umění mezilidských vztahů.*“ (Pfeffer, 2003, s. 15)

➤ **Mezilidské vztahy**

Vztah mezi lidmi vyjadřuje míra souladu mezi nimi, případ vysoké míry souladu označujeme jako sympatie. Vytvářet pozitivní mezilidské vztahy znamená sladit se navzájem a synchronizovat své projevy., což vyžaduje základní schopnost dávat a přijímat.

➤ **Řešení problémů**

Při řešení problémů je důležité určit, jaká řešení jsou možná a podle toho jednat. Je také potřebná důvěra a optimismus. Musíme věřit, že řešení problému existuje a že se problém vyřešit dá.

➤ **Optimismus**

Je způsob, jakým se lidé dívají na svět, jak posuzují situace a co očekávají od života. Optimista má pozitivní pohled na život a na základě toho jedná a vnímá svět. Hledá řešení situace, věří, že se věc dá řešit. Pesimista z pravidla nevidí způsob řešení, spíše si představuje, jak nejhůře by situace mohla dopadnout.

➤ **Motivace**

Chování člověka lze rozdělit na vrozené, pudové a motivované. Základem motivovaného chování je motivace složená z jednotlivých motivů.

Motivace je „ *souhrn vnitřních a vnějších faktorů (motivů), které vzbuzují, aktivují a dodávají energii lidskému jednání a prožívání, zaměřují jednání a prožívání určitým směrem řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků, vztahy k ostatním lidem a ke světu.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 139)

Motivace je hnací síla našeho jednání.

3.7.2 Základní emoce a city

S emocionální výchovou a výchovou k pro-sociálnímu chování je nejlepší začít v raném dětství, asi ve věku 3 - 5 let. Ideální je rozvoj emocionálního vnímání v mateřské škole, kde by se děti měly začít učit znát základní emoce a city:

- smutek,
- radost,
- strach,
- důvěru,
- vztek,
- znechucení,
- očekávání,
- překvapení (Pfeffer, 2003, s. 30-31)

RADOST

- příjemná emoce
- prožívaná buď v nitru, dlouhodobě, hlubší nebo povrchově a krátkodobě
- vyjádření u dětí je jiné než u dospělých, vyjádřením radosti u dětí je např. hopsání, křik, mávání rukama, běhání
- omezování projevů radosti může omezit prožívání této emoce
- to, co dítěti působí radost je pro něj dobré

STRACH

- negativní emoce, které bychom se vzdali, kdybychom měli na výběr
- přirozená a důležitá součástí našeho nitra
- upozorňuje na nebezpečí
- tělo je při prožívání strachu v maximální pohotovosti

Je důležité se umět strachu postavit, přiznat si jej. Není správné strach potlačovat nebo se mu vyhýbat. Vystavili bychom se nebezpečí, že se tato emoce nahromadí a projeví se pak později mnohdy až v patologické míře.

ZLOST, HNĚV, AGRESE

Tyto emoce mají různou intenzitu a různé projevy. Jedním z nich je šikana.

Existují dva druhy agrese, následek zlosti vyvolané konkrétní situací nebo agrese trvalejšího rázu, zlost a agrese jako návykové chování nepodmíněné konkrétní situací. Spouštěč takového druhu agrese není jen jeden, je to mnoho faktorů z okolí nebo nitra člověka.

Zvládání agrese dětí usnadňuje:

- stanovení pravidel
- možnost vyřadit se a odreagovat
- čtení příběhů o zlosti a hněvu, následné povídání o tom, jak je možné na zlost reagovat a jak jednat s někým, kdo má zlost

Pro zvládání agresivního jednání trvalejšího rázu je většinou potřebná odborná pomoc. V některých případech může pomoci také stanovení pravidel, spravedlivé a laskavé jednání s agresivními dětmi a povídání si o emocích a konfliktech.

Pokud dítě projeví agresivní chování, podmíněné konkrétní situací, je třeba mu říci, že jeho chování bylo špatné a nebude mu dále tolerováno, ale současně mu také dát najevo, že je stále přijímáno a respektováno. Je také dobré dát dítěti prostor, aby se nad sebou zamyslelo, může nám říci, co si o svém chování myslí a co by například na svém chování chtělo změnit.

ŠTĚSTÍ

- stav vnitřního naplnění
- pocit, že je vše, jak má být
- může způsobit, že nevnímáme čas
- vyvolává stav bdělosti a zároveň uvolnění, připravení jednat
- způsobuje jak přibývání energie, tak uvolnění zklidnění, úlevu
- jsme připraveni plnit další úkoly a dosahovat dalších cílů
- dodává chuť žít
- úzce souvisí s radostí a láskou

SMUTEK

- vzniká v důsledku ztráty nebo nesplněných očekávání a přání
- dlouhodobý smutek způsobuje například ztráta smrtí milovaného člověka, u dětí je to také rozvod rodičů
- prožitek smutku usnadňuje vyrovnání se a přizpůsobení ztrátě nebo jiné změně
- způsobuje pokles energie a zájmu o činnosti běžného života
- umožňuje nám srovnat si myšlenky a najít způsob, jak se přizpůsobit nové situaci

Při jednání s lidmi, kteří prožívají smutek, hraje důležitou roli taktní jednání. Neexistuje návod, jak jednat se smutnými lidmi, každý člověk je jiný, jinak věci prožívá.

Pokud nechceme svým jednáním ublížit, musíme vždy citlivě vnímat a taktně hodnotit, co je možné pro lidi, prožívající smutek, udělat.

ODVAHA

- vnitřní síla
- rozhodnutí k činu nebo připravenost k boji např. se strachem
- schopnost nalézt řešení v obtížné situaci a nevyhýbat se problémům a obtížím

Hra pro rozvoj odvahy *Kámen pro odvahu* viz. příloha č.

Děti by se měly naučit jak reagovat na emoce vlastní a emoce druhých lidí. Měly by mít příležitost setkat se s různými možnostmi, jak lze reagovat. Později budou schopny chovat se přiměřeně, pružně a konstruktivně. (Pfeffer, 2003)

4 ZDROJE INFORMACÍ O ŠIKANĚ

4.1 Další vzdělávání

V následující kapitole budu citovat vybrané části zákonů nebo vyhlášek, které obsahují informace ohledně získávání informací o problematice šikany pro pedagogické pracovníky.

Jednou z možností, jak se informovat v obalsti problematiky šikany je další vzdělávání pedagogických pracovníků, kterého se týká zákon 563/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

Zákon 563/2004 Sb. Hlava IV Další vzdělávání a kariérní systém pedagogických pracovníků škol zřizovaných ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí a zařízení sociální péče § 24 **Další vzdělávání pedagogických pracovníků.**

"Pedagogičtí pracovníci mají po dobu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci."

Toto vzdělávání organizuje ředitel školy, který po předchozím projednání s příslušným oborovým orgánem stanoví plán dalšího vzdělávání. Tento plán sestavuje s ohledem na potřeby, studijní zájmy pedagogického pracovníka a rozpočet školy.

Druhy, podmínky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a způsoby ukončení takového vzdělávání stanovuje ministerstvo prováděcím právním předpisem. Ministerství vnitra provádí stanovuje tato kritéria pro pedagogické pracovníky škol zřizovaných Ministerstvem vnitra.

4.1.1 Formy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

Formy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků podle odst. 4 písm. a) - c) zákona 563/2004 Sb:

a) vysoké školy a zařízení dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a jiná zařízení na základě akreditace udělené ministerstvem, kdy dokladem o absolvování tohoto vzdělávání je osvědčení vydané vzdělávací institucí, která další vzdělávání pořádala

b) samostudium, k tomu slouží pedagogickým pracovníkům volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce

4.1.2 Druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

Druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků dle vyhlášky č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků:

- 1) studium ke splnění kvalifikačních předpokladů
- 2) studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů
- 3) studium k prohlubování odborné kvalifikace (Vyhláška ze dne 27. července 2005)

ad. 2) Vzdělávání v oblasti problematiky šikany se týká bod druhý, § 8 **Studium pro výchovné poradce.**

Problémy se šikanou ve škole může řešit výchovný poradce. "*Studiem pro výchovné poradce získává jeho absolvent specializaci v základním oboru zaměřenou na oblast pedagogiky, speciální pedagogiky a psychologie, která je základem pro specializované metodologické činnosti vykonávané výchovným poradcem.*" Studium probíhá v rámci programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole a je ukončeno obhajobou závěrečné písemné práce před komisí. Zakončením tohoto vzdělávání je osvědčení.

§ 9 Studium k výkonu specializovaných činností

Tímto studiem získává jeho absolvent další kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností. Šikany se týká písm. c) prevence sociálně patologických jevů. Studium je ukončeno obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí. Zkončením tohoto vzdělávání je osvědčení.

ad. 3) §10 Průběžné vzdělávání

Průběžné vzdělávání je zaměřeno na aktuální teoretické a praktické otázky související s procesem vzdělávání a výchovy. Obsahem průběžného vzdělávání jsou, mimo jiné, nové poznatky z prevence sociálně patologických jevů a bezpečnosti a ochrany zdraví. Vzdělávání probíhá formou kurzů nebo seminářů a dokladem o absolvování průběžného vzdělávání je osvědčení.

4.2 Literatura

Literatura doporučená pokynem MŠMT Č.j. 24 246/2008-6:

Kolář, M.: Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001, 2005.

Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997, 2000.

Kolář, M.: Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita, 2005.

Kolář, M. (Ed.): Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3., 2004.

Kolář, M.: Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR, 2003.

Parry, J., Carrington, G.: Čelíme šikanování: sborník metod. Praha, IPPP, 1997.

Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995

Další literatura:

Cangelosi, J. S.: Strategie řízení třídy. Praha: Portál, 1994 .

Drtilová, J.: Šikana. Trápí tě? Zavolej nám. Praha: Nadace Naše dítě, 1995.

- Elliottová, M.: Jak ochránit své dítě. Praha: Portál, 1995.
- Goldmanová, J.: Jak si nenechat ublížit. Praha: Portál, 1996.
- Hermochová, S.: Hry pro život 1. Praha: Portál, 1994.
- Hermochová, S.: Hry pro život 2. Praha: Portál, 1995.
- Kolář, M.: Fenomén šikanování u dětí a mládeže. Metodický materiál PPPMUZ s. p. IPS, 1990, č.8.
- Kolář, M.: Vnitřní stadia šikanování. Mládež a společnost, 1996, č. 2, s. 3-15.
- Kolář, M.: Skutečná a "hrová" podoba rasismu u šikanování. Sborník referátů ze semináře s tématem "Rasismus jako sociálně patologický jev". Vydal Magistrát hl. m. Prahy, 1996.
- Koukolík, F./Drtilová, J.: Vzpouza deprivantů. Praha: Makropulos, 1996.
- Kratochvíl, S.: Skupinová psychoterapie v praxi. Praha: Galén, 1995.
- Parry, J. /Carrington, G.: Čelíme šikanování. Sborník metod. Metodický materiál Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1995 (Překlad z angličtiny).
- Peck, M. S.: Nevyšlapanou cestou. Praha: Odeon, 1994.
- Peck, M. S.: Dále nevyšlapanou cestou. Olomouc: Votobia, 1994.
- Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. G + G, Praha, 1996.
- Říčan, P.: Šikanování jako psychologický problém. Československá psychologie 37, 1993, č. 3, s. 208-217
- Tholtová, J. / Žuffová, M. / Sučáková A.: Násilie v škole. Praktická příručka pro učitel'ov. Orava, Nižná: OZICM, 2000.
- Tournier, P.: Silní a slabí. Praha: Návrat domů, 1995.
- Webster – Doyle, T.: Porč mě pořád někdo šikanuje: Rady, jak zvládat malé tyrany. Praha: Pragma, 2002.

4.3 Internetové zdroje

www.minimalizacesikany.cz - stránky projektu Minimalizace šikany

www.sikana.cz - občanské sdružení proti šikaně

www.poradenskecentrum.cz/sikana - základní informace o šikaně PPP Brno

www.nasedite.cz - nadace Naše dítě - pomoc týraným a zneužívaným dětem

www.vztahy.org - práce a vztahy - mobbing

www.forint.cz/portal - portál sociální exkluze

www.varianty.cz - informace, texty a metodické materiály pro globální vzdělávání atd.

www.sikana.org - společenství proti šikaně,

www.kapezet.cz - komplexní zajištění primárně preventivních a intervenčních aktivit na mš, zš,sš,

www.lata.cz - pražská nezisková organizace, která pomáhá ohroženým dětem a mladým lidem,

www.prevence-praha.cz/attachments/article/60/SIKANA_prezentace.ppt - prezentace v programu PowerPoint, která shrnuje základní informace o šikaně

Kyberšikana

www.e-bezpeci.cz - internetové bezpečí: informace pro učitele, rodiče a děti

www.bezpecne-online.cz

www.saferinternet.cz/ke-stazeni - stránka věnovaná bezpečnému internetu apod.

4.4 Seznam filmů týkajících se šikany

- Šikana (USA, Francie, podle skutečné události),
- Klass (Estonsko),
- BenX (Belgie),
- Zkažená mládež (Estonsko, podle skutečné události),
- Mezi řádky (USA)

4.5 Výzkumné studie, celonárodní projekty, analýzy

- HAVLÍNOVÁ, M. KOLÁŘ, M. Sociální klima v prostředí základních škol ČR. Praha: MŠMT ČR, 2001. (Úplná studie k nahlédnutí na odboru mládeže MŠMT)
- KOLÁŘ, M. Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR, 2003.
- KOLÁŘ, M. Kritická analýza Olweusovy metodiky pro řešení rozvinuté šikany. (nezveřejněno)
- KOLÁŘ, M. Experimentální ověřování režimové aplikace skupinových forem práce v DDÚ. Závěrečná zpráva, VÚDPaP, Bratislava 1985 (Vytisknuto. Zákaz zveřejnit.)

4.6 Přehled školských dokumentů a legislativy týkající se šikany

- Metodický pokyn MŠMT č. j. : 29 159/2001-26 ze dne 9.11. 2001 k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a žáků ve školách a školských zařízeních
- Metodický pokyn MŠMT č. j. : 14 514/2000 -51 ze dne 29.8.2000 k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže
- Metodický pokyn MŠMT č. j. : 28 275/2000-22 ze dne 8.12. 2000 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení
- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2005 - 2008
- Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012
- Školský zákon
- Vyhláška č. 317/2005 Sb. ze dne 27. července 2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Jelikož jsem si zvolila téma, které se týká většího výzkumného vzorku, je vhodný kvantitativní výzkum. Chráska (2007, s. 12) definuje pedagogický kvantitativní výzkum jako „*záměrnou systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy*“.

5.1.1 Fáze výzkumu

- Stanovení výzkumné otázky
- Formulace předpokladů
- Ověřování předpokladů
- Vyhodnocení, interpretace výsledků
- Závěry

Předmětem mého výzkumu je popisný výzkumný problém, proto jsem na místo hypotéz zvolila předpoklady.

5.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit informovanost učitelů základních škol o problematice šikany, protože je základem prevence tohoto jevu. Zjišťovala jsem informovanost v základních školách v okrese Uherské Hradiště.

5.2.1 Dílčí výzkumné cíle

1. Zjistit, zda škola poskytuje učitelům informace o šikaně
2. Zjistit, zda učitelé mají o informace o šikaně zájem.
3. Zjistit, zda si učitelé myslí, že umí šikanu rozpoznat a řešit ji.
4. Zjistit, zda učitelé znají Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

5.3 Výzkumná otázka

Jsou učitelé základních škol informováni v oblasti šikany?

5.3.1 Dílčí výzkumné otázky

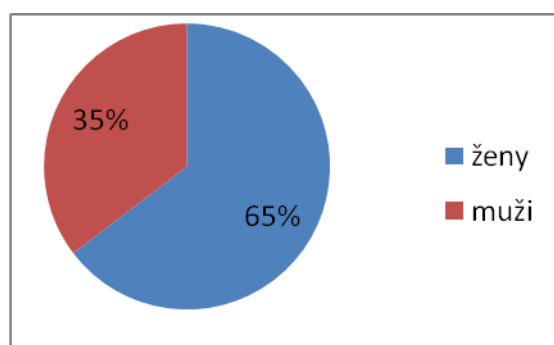
1. Poskytuje škola učitelům informace o problematice šikany?
2. Mají učitelé zájem o informace z problematiky šikany?
3. Jsou učitelé schopni řešit a rozpoznat šikanu?
4. Znájí učitelé Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení?

5.4 Výzkumný vzorek

Metodou náhodného výběru jsem zvolila základní školy z okresu Uherské Hradiště, ve kterých jsem provedla dotazníkové šetření. Výzkumný vzorek tvoří 98 učitelů.

Podle 1. Položky dotazníku jsem respondenty rozdělila na muže a ženy a dále podle věku. Jak se dalo v případě povolání učitele předpokládat, žen je podstatně více než mužů, 64 žen a 35 mužů. Co se týká věku, respondentů ve věku do 30 ti let je nejméně, pouze 2 muži a 7žen, nejvíce respondentů je ve věku 41 – 50 let. Dále jsme se respondentů ptala na pozici v zaměstnání, konkrétně jestli je dotýčný učitel nebo ředitel. Tento údaj nebylo možné pro vyhodnocování použít, dotazník vyplnili pouze 3 ředitelé ze 7mi.

Graf 1, procentuální zastoupení mužů a žen

Tab. 1, ženy dle věku

ženy					
Věk	do 30	31-40	41-50	51 a víc	celkem
Četnost	7	18	25	14	64
relativní četnost v%	11%	28%	39%	22%	100%

Tab. 2, muži dle věku

muži					
Věk	do 30	31-40	41-50	51 a víc	celkem
Četnost	2	13	14	6	35
relativní četnost v %	6%	37%	40%	17%	100%

5.5 Dotazník

Jako výzkumný nástroj jsem zvolila dotazník, který má nestandardizovanou formu a je tvořen 15 uzavřenými otázkami. Výzkum jsem chtěla provést na základních školách v Uherském Hradišti a zjistit, jaká je informovanost učitelů na všech základních školách v tomto městě. Rozeslala jsem ředitelům základních škol e-maily s prosbou o umožnění výzkumu na jejich škole. V Uherském Hradišti je 6 základních škol, 2 základní školy mi výzkum přímo odmítly umožnit a zbylé 4 na mou prosbu neodpověděly vůbec.

Vydala jsem se tedy jinou cestou, než umístěním výzkumu do jednoho města. Losováním, metodou náhodného výběru, jsem vybrala školy z okresu Uh. Hradiště. Z důvodů malé návratnosti se mi nepodařilo nasbírat dostatečné množství vyplněných dotazníků z jednotlivých škol, proto není možné dělat závěry pro jednotlivé školy. Školy proto označím pouze čísly, nikoliv skutečným názvem, jelikož tyto názvy není možné pro výzkum použít.

Škola 1: 35 pedagogických pracovníků, vyplněných 5

Škola 2: 8 pedagogických pracovníků, vyplněných 12

Škola 3: 14 pedagogických pracovníků, vyplněných 11

Škola 4: 7 pedagogických pracovníků, vyplněných 7

Škola 5: 28 pedagogických pracovníků, vyplněných 13

Škola 6: 16 pedagogických pracovníků, vyplněných 10

Škola 7: 63 pedagogických pracovníků, vyplněných 41

Tabulka 3, návratnost dotazníků

Celkem	181
Vyplněných	99
Návratnost	55%

5.6 Vyhodnocení výzkumu

Tab. 4, otázka č.1 Slyšeli jste už o šikaně?

Možnosti	četnost	relativní četnost v%
Ano	99	100%
Ne	0	0%
Celkem	99	100%

První otázka dotazníku byla pouze kontrolní, pokud by někdo odpověděl, že o šikaně neslyšel, nemělo by smysl vyhodnocovat další otázky. Všichni respondenti o šikaně už slyšeli, což se u učitelů dalo předpokládat.

Tab. 5, otázka č. 2 Myslíte si, že se na Vaší škole vyskytuje šikana?

Možnosti	četnost	relativní četnost v%
Ano	73	73,74%
Ne	26	26,26%
Celkem	99	100,00%

Asi 73 %, 73 učitelů, si myslí, že se na jejich škole šikana vyskytuje, zbylých 26 učitelů je přesvědčených, že se u nich na škole v době výzkumu šikana nevyskytuje. Otázkou je, co by ukázalo šetření ohledně výskytu šikany. Zajímalo mne pouze názor učitelů, skutečný výskyt šikany na školách by mohl být předmětem dalšího výzkumu.

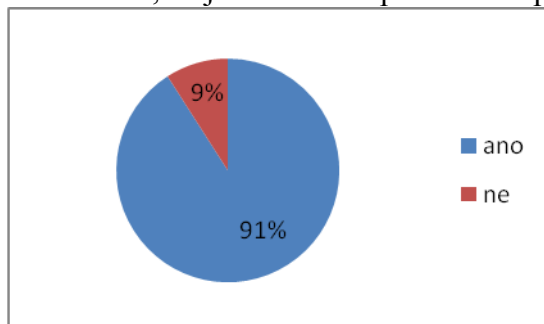
5.6.1 Ověřování předpokladů

Předpoklad 1 Předpokládám, že více jak 50% učitelů poskytuje škola informace ohledně problematiky šikany.

Tabulka 6, otázka č. 3 Víte, co je Minimální preventivní program?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	90	90,91%
Ne	9	9,09%
Celkem	99	100,00%

Graf 2 Víte, co je Minimální preventivní program

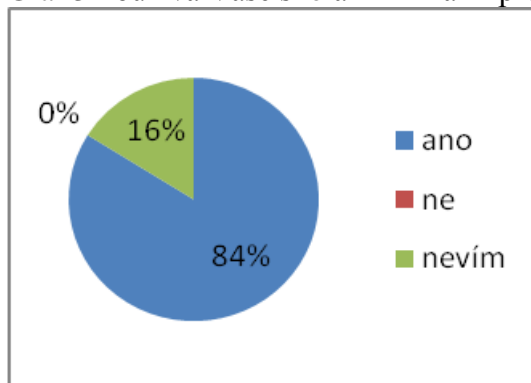

91% učitelů odpovědělo, že ví, co je Minimální preventivní program, což vypovídá o tom, že škola učitelům poskytuje dostatečné informace o prevenci šikany, jelikož Minimální preventivní program je základním nástrojem prevence na školách. Kolik toho učitelé o tomto programu ví, vypovídá další otázka dotazníku.

Tab. 7, otázka č. 4 Používá Vaše škola Minimální preventivní program?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	83	84%
Ne	0	0%
Nevím	16	16%
Celkem	99	100%

Graf 3 Používá Vaše škola Minimální preventivní program?

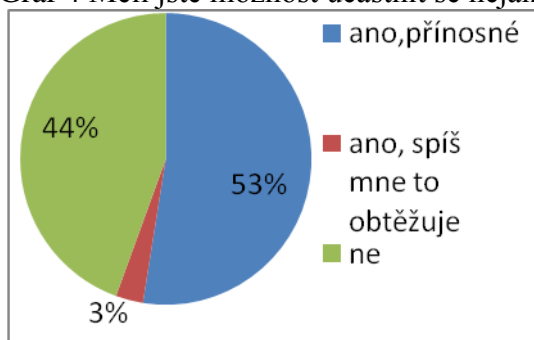
Je zářející, že 16 % učitelů neví, jestli jejich škola používá Minimální preventivní program, který je pro základní školy povinným nástrojem prevence a učitelé by se

měli podílet na jeho tvorbě nebo alespoň vědět, že takový program škola používá. 84% respondentů ví, že se na jejich škole takový program používá.

Tab. 8, otázka č. 5 Měli jste možnost účastnit se nějakých přednášek na téma šikany?

Možnosti	Četnost	relativní četnost v %
ano, bylo to přínosné	52	52,53%
ano, ale obtěžuje mne to	3	3%
Ne	44	44,44%
Celkem	99	100,00%

Graf 4 Měli jste možnost účastnit se nějakých přednášek na téma šikany

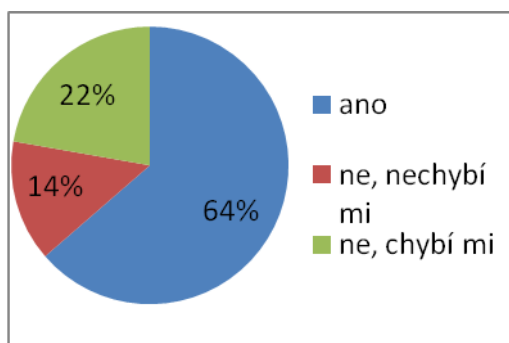

Možnost účastnit se přednášky, která pro ně byla zároveň přínosná, mělo asi 53% dotázaných učitelů, 44% nemělo vůbec možnost se takových přednášek účastnit a 3% učitelů na přednášce o šikaně byli, ale spíše pro ně nebyla přínosná.

Tab. 9, otázka č. 7 Máte ve škole k dispozici nějakou literaturu o problematice šikany?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	63	64%
ne, nechybí mi	14	14,14%
ne, ale kdyby ano, určitě bych si ji přečetla	22	22,22%
Celkem	99	100%

Graf 5 Máte ve škole k dispozici nějakou literaturu o problematice šikany

Všechny, kterými jsem ověřovala předpoklad P1, byly z více jak 50ti % odpovězeny kladně, otázka č. 3, víte co je Minimální preventivní program, 91% dotázaných učitelů odpovědělo ano, otázka č. 4, používá vaše škola Minimální preventivní program, 84% učitelů ví, že škola tento program používá, otázka č. 5, 56% respondentů mělo možnost účastnit se nějaké přednášky o šikaně, ať už pro ně následně byla nebo nebyla přínosná. Škola tedy poskytuje učitelům dostatečné množství informací ohledně šikany ve více jak 50ti % případů.

P2 Předpokládám, že učitelů, kteří nemají zájem o informace, bude více než 60%.

Otázka č. 8 Znáte některou z těchto knih?

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Bendl, S. (2003). Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV

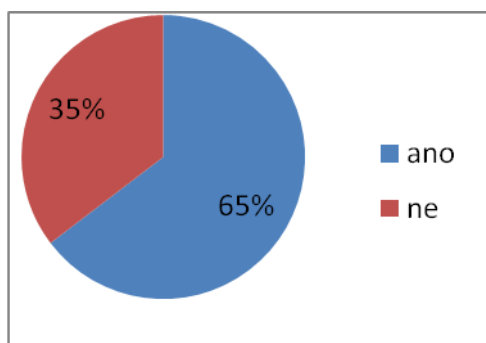
Jiná kniha o problematice šikany, kterou jste četl/a : ...

Tab. 10, otázka č. 8 Znáte některou z těchto knih?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	64	64,65%
Ne	35	35,35%
Celkem	99	100,00%

Graf 6, znáte některou z těchto knih

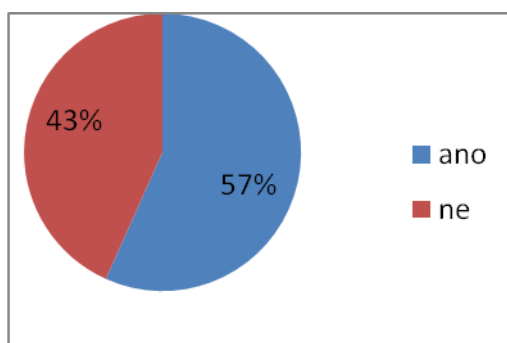

Můj předpoklad se v této otázce nepotvrdil, 65% respondentů znalo některou z uvedených nebo jiných odborných knih o šikaně.

Tab. 11, otázka č. 9 Četl/a jste některou z uvedených knih?

možnosti	Četnost	relativní četnost v %
Ano	57	57,58%
Ne	42	42,42%
Celkem	99	100,00%

Graf 7, četl/a jste některou z uvedených knih

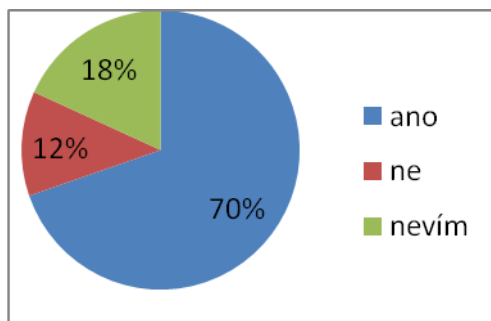
Co se týká četby uvedených knih, nebo jiných odborných knih o šikaně, 57% dotázaných četlo takovou literaturu.

Tab. 12, otázka č. 11 Kdybyste měli možnost, účastnili byste se přednášek na téma šikany?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	69	70%
Ne	12	12%

Nevím	18	18%
Celkem	99	100%

Graf 8, kdybyste měli možnost, účastnili byste se přednášek na téma šikany

Ze všech dotázaných má zájem o přednášky na téma šikany 70%.

Tab. 13, otázka č. 5 Měli jste možnost účastnit se nějakých přednášek na téma šikany?

Možnosti	četnost	relativní četnost v %
ano, bylo to přínosné	52	52,53%
ano, ale obtěžuje mne to	3	3%
Ne	44	44,44%
Celkem	99	100,00%

Možnost účastnit se přednášky, která pro ně byla zároveň přínosná, mělo asi 53% dotázaných učitelů.

Předpoklad P2 nebyl potvrzen.

P 3 Předpokládám, že alespoň 70% respondentů je schopných řešit šikanu.

Tab. 14, otázka č. 12 Víte co dělat, když Vám někdo nahlásí, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana?

Možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	99	100%
Ne	0	0%
Celkem	99	100%

Všichni respondenti si myslí, že ví, co dělat v případě, že jim někdo nahlásí šikanu.

Otázka č. 13 Máte podezření, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana. Zakroužkujte 1 možnost, co byste udělali ze všeho nejdříve.

zeptám se celé třídy najednou

oznámím to policii

vyslechnu oběť šikanování a případné informátory

vyslechnu oběť i pachatele šikany najednou

počkám, jak se situace bude vyvíjet

oznámím to rodičům

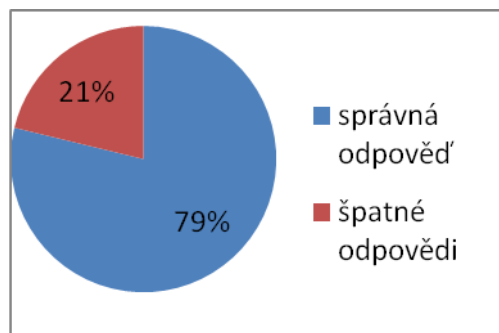
Při podezření, že se ve třídě vyskytuje šikana by měl učitel nejdříve vyslechnout oběť a případné informátory, tato otázka má jen jednu správnou odpověď.

Vyslýchat oběť společně s agresorem je rizikové, jelikož oběť v přítomnosti agresora většinou neodpovídá vůbec nebo problém omlouvá tím, že to byla jen legrace. Pokud se budeme ptát celé třídy najednou v pokročilém stádiu, nikdo nám pravdu neřekne. Ptát se celé třídy je velmi rizikové pro oběť, je velká pravděpodobnost, že dostane odplatu za to, že žalovala, hned jak se učitel ze třídy vzdálí. Čekáním, jak se situace vyvine můžeme v případě, že se opravdu jedná o šikanu, jen uškodit. Dáme šikaně možnost se dále rozvíjet a stupňovat se. Oznámení rodičům určitě ničemu neuškodí, je dokonce na místě, ale až po té, co si ověříme, že se skutečně o šikanu jedná. Oznámení na policii je namístě pouze v případě, že máme podezření, že šikana splňuje podstatu trestného činu.

Tabulka 15, otázka č. 13 Máte podezření, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana. Zakroužkujte 1 možnost, co byste udělali ze všeho nejdříve?

Možnosti	četnost	relativní četnost v%
vyslechnu oběť šikanování a případné informátory	78	78,79%
špatné odpovědi	21	21,21%
Celkem	99	100,00%

Graf 9, P3

Přesto, že si všichni myslí, že umí šikanu řešit, 21% učitelů neví, co by měli udělat ze všeho nejdříve. Zbýlých asi 79% učitelů, tedy 78 učitelů, ví, že by nejdříve měli vyslechnout oběť a případné informátory.

Předpoklad P3 byl potvrzen.

P 4 Předpokládám, že rozpoznat šikanu dokáže více než 50% respondentů.

Otázka č. 15 Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany

- Rvačky mezi stejně silnými spolužáky
- Skupina žáků se posmívá jinému spolužákovi, uráží jeho osobu nebo rodin
- Jeden z žáků třídy občas něco ukradne svým spolužákům
- Pomluvy mezi dívkami
- Třída vylučuje žáka z veškeré činnosti, ignoruje ho
- Skupina rváčů vydírá zbytek třídy
- Škádlení mezi žáky, například v šatně před tělesnou výchovou se skupina kluků posmívá spolužákovi, že je tlustý. Tento žák jim urážku obratem vrátí a víc se to neopakuje.

Tab. 16, Rozpoznat šikanu dokáže více než 50% respondentů

*	četnost	relativní četnost v %
Ochyb	64	65%

1chyba	24	24%
2chyby	7	7%
více než 2chyby	4	4%
Celkem	99	100%

*Způsob vyhodnocení:

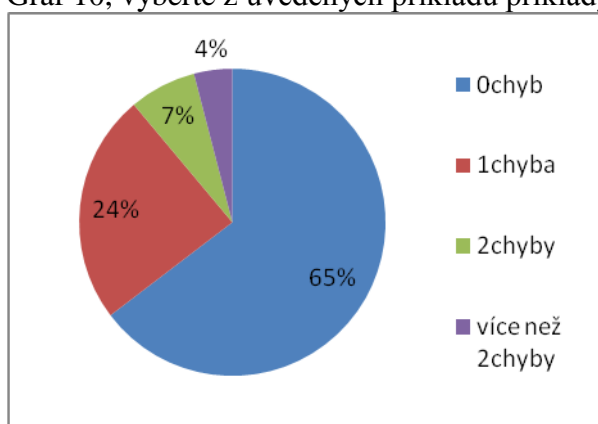
0 chyb = všechny 3 správné odpovědi

1 chyba = 1 chybějící odpověď nebo 1 špatná navíc

2 chyby = 2 chybějící odpovědi, 2 špatné navíc (1 chybějící a 1 špatná odpověď navíc)

více než 2 chyby = více než 2 chybějící odpovědi nebo více než 2 špatné odpovědi

Graf 10, vyberte z uvedených příkladů příklady šikany

Ze 7mi uvedených příkladů jsou 3 případy šikany, 1. skupina žáků se posmívá jinému spolužákovi, uráží jeho osobu nebo rodinu, 2. třída vylučuje žáka z veškeré činnosti, ignoruje ho a 3. skupina rváčů vydírá zbytek třídy.

Všechny 3 příklady šikany vybralo v dotazníku 65% učitelů, 24% z celkového počtu respondentů udělalo 1 chybu. Zbylých 11% učitelů mělo 2 a více chyb.

To znamená, že 65% respondentů bylo 100% úspěšných v teoretickém rozpoznání šikany.

Předpoklad P4 byl potvrzen.

P5 Předpokládám, že procento učitelů ve věku nad 40 let schopných řešit šikanu bude vyšší než u učitelů ve věku méně než 40let schopných řešit šikanu.

Otázka č. 12 Víte co dělat, když Vám někdo nahlásí, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana?

Tab. 17, P5

Věk	Do 40ti let		Nad 40 let	
	četnost	relativní četnost	četnost	relativní četnost
Ano	40	100%	59	100%
Ne	0	0%	0	0%
Celkem	40	100%	59	100%

Procento učitelů mladších než 40 let, kteří, si myslí, že umí šikanu řešit, je stejné jako u učitelů starších než 40 let.

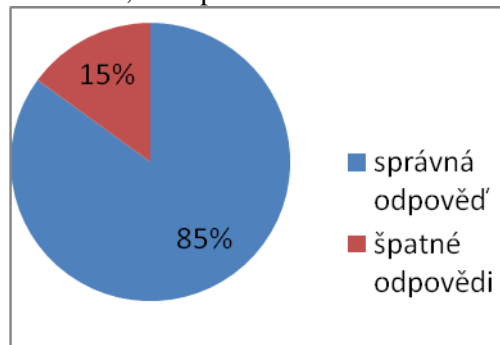
Otázka č. 13 Máte podezření, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana. Co uděláte ze všeho nejdříve?

- Zeptám se celé třídy najednou
- Oznámím to policii
- Vyslechnu oběť šikanování a případné informátory
- Vyslechnu oběť i pachatele najednou
- Počkám, jak se situace bude vyvíjet
- Oznámím to rodičům

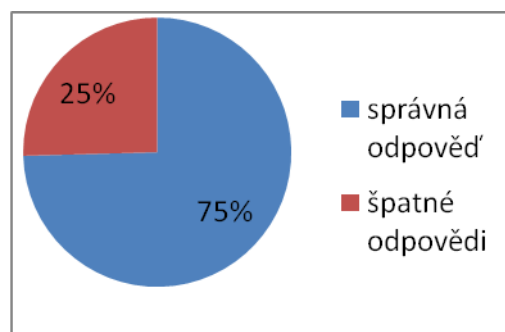
Tab. 18, P5

Věk	Do 40ti let		Nad 40 let	
	četnost	relativní četnost	četnost	relativní četnost
Vyslechnu oběť šikanování a informátory	34	85%	44	75%
špatné odpovědi	6	15%	15	25%
Celkem	40	100%	59	100%

Graf 11, respondenti do 40ti let

Graf 12, respondenti nad 40 let

Předpokládala jsem, že starší učitelé budou mít více zkušeností na základě kterých budou lépe schopni řešit šikanu. Z dotazníku naopak vyplývá, že respondenti do 40ti let umí šikanu řešit lépe, konkrétně 85% učitelů vybralo v otázce č. 13 správnou odpověď, že při podezření na výskyt šikany je nejdříve třeba vyslechnout oběť a případné informátory. Z učitelů starších než 40 let vybralo správnou odpověď 44 z 59 ti, což je 75%.

Předpoklad P5 nebyl potvrzen. Starší generace dotázaných učitelů neví lépe než mladší generace, jak šikanu řešit.

P6 Předpokládáme, že procento učitelů ve věku nad 40 let schopných rozpoznat šikanu bude vyšší než u učitelů ve věku méně než 40let schopných rozpoznat šikanu.

Úkol č. 15 Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany.

- Skupina žáků se posmívá jinému spolužákovi, uráží jeho osobu nebo rodin
- Jeden z žáků třídy občas něco ukradne svým spolužákům
- Pomluvy mezi dívkami
- Třída vylučuje žáka z veškeré činnosti, ignoruje ho
- Skupina rváčů vydírá zbytek třídy
- Škádlení mezi žáky, například v šatně před tělesnou výchovou se skupina kluků posmívá spolužákovi, že je tlustý. Tento žák jim urážku obratem vrátí a víc se to neopakuje.

Tab. 19, otázka č. 15 Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany

Věk	Do 40 ti let		Nad 40 let	
	četnost	relativní četnost	četnost	relativní četnost
0chyb	25	63%	39	66%
1chyba	8	20%	16	27%
2chyby	5	13%	2	3%
více než 2chyby	2	5%	2	3%
Celkem	40	100%	59	100%

**Způsob vyhodnocení:

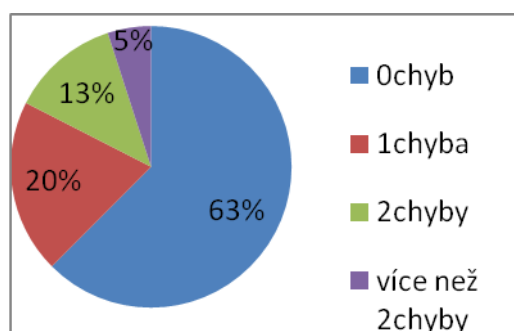
0 chyb = všechny 3 správné odpovědi

1 chyba = 1 chybějící odpověď nebo 1 špatná navíc

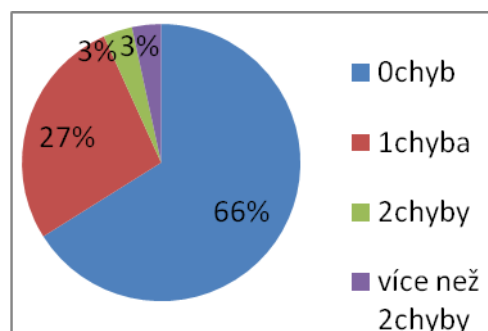
2 chyby = 2 chybějící odpovědi, 2 špatné navíc (1chybějící a 1 špatná odpověď navíc)

více než 2 chyby = více než 2 chybějící odpovědi nebo více než 2 špatné odpovědi

Graf 13, respondenti do 40ti let

Graf 14, respondenti nad 40 let

39 respondentů starších 40 ti let rozpoznalo všechny tři uvedené příklady šikany, tedy 65% jich bylo bezchybných a 27% udělalo 1chybu. Dalo by se tedy říci, že 93% respondentů nad 40 let bylo úspěšných. Oproti tomu respondenti do 40 ti let vybrali všechny správné možnosti v 63% případech, v 20% případech udělali 1 chybu. Skupina úspěšných respondentů do 40ti let je tedy 83%.

Předpoklad P6 byl potvrzen. Starší generace dotázaných je lépe schopna rozpoznat šikanu.

P7 Předpokládám, že procentuální zastoupení učitelů znalých literatury o problematice šikany a zároveň schopných řešit šikanu, bude vyšší než procentuální

zastoupení učitelů neznalých literatury o šikaně a zároveň schopných řešit šikanu.

Předpoklad byl ověřován otázkou č. 9, četl/a jste některou z těchto knih a 13, máte podezření, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana, co uděláte ze všeho nejdříve.

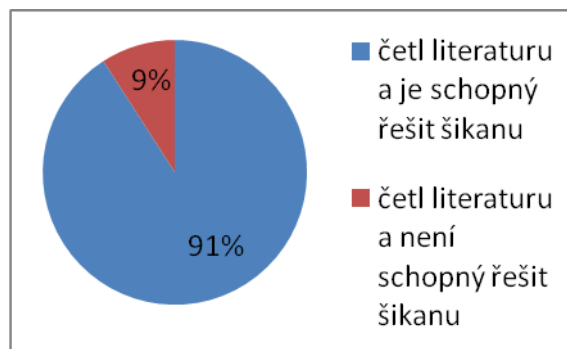
Tab. 20, P7

	četnost	relativní četnost
Četl literaturu, je schopný řešit šikanu	30	91%
Četl literaturu, není schopný řešit šikanu	3	9%
Celkem	33	100%

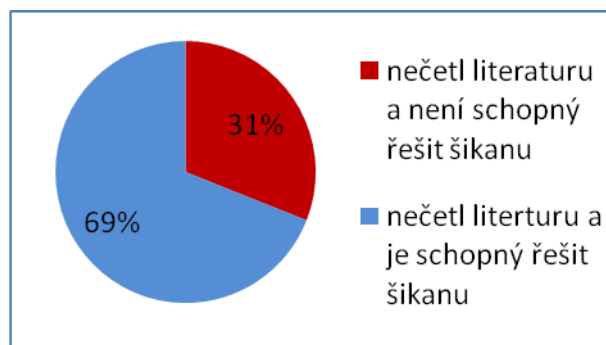
Tab. 21, P7

	četnost	relativní četnost
Nečetl literaturu, není schopný řešit šikanu	9	31%
Nečetl literaturu, je schopný řešit šikanu	20	69%
Celkem	29	100%

Graf 15, P7

Graf 16, P7

Jak jsem předpokládala, učitelé, kteří četli nějakou odbornou literaturu uvedenou v 9. otázce, věděli, co dělat v případě podezření, že se ve třídě vyskytuje šikana. 91% učitelů, kteří četli některou z knih uvedených v této otázce, vybrali také správnou odpověď ve 13. otázce, tedy vědí, že by měli nejdříve vyslechnout oběť a případné informátory. Naopak učitelé, kteří nečetli žádnou z uvedených knih, vybrali správnou odpověď ve 13. otázce pouze v devíti případech, což je 31% z učitelů neznalých literatury.

Předpoklad P6 byl potvrzen. Četba odborné literatury souvisí se schopností řešit šikany, a to tak, že 91% učitelů znalých literatury o šikaně ví, co udělat ze všeho nejdříve v případě, že mají podezření na výskyt šikany.

P 8 Předpokládám, že více než 50% učitelů, kteří se setkali se šikanou jako třídní učitelé, četli nějakou literaturu o šikaně.

Předpoklad byl ověřován otázkami č. 6, setkali jste se Vy osobně s nějakým případem šikany otázkou č. 9, četl/a jste některou z uvedených knih.

Tab. 22, otázka č. 6 Setkali jste se Vy osobně s nějakým případem šikany?

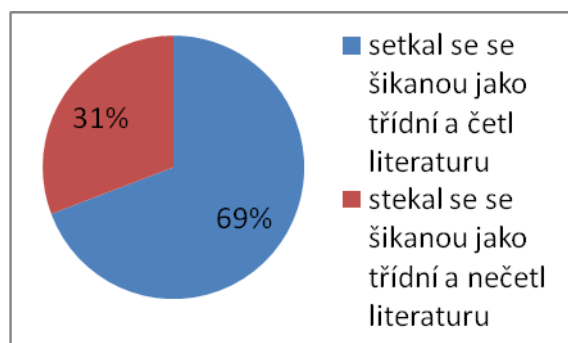
Možnosti	četnost	relativní četnost v %
jako třídní učitel	40	63%
v budově školy	33	51,56%
mimo školu	16	25,00%
jako dítě	2	3%
Ne	13	20%

Nejčastější způsob, jak se učitelé daného výzkumného vzorku setkali se šikanou je jako třídní učitelé, 63% respondentů, druhý nejčastější způsob je v budově školy, asi 52% respondentů.

Tab. 23, P8

	četnost	relativní četnost
setkal se s šikanou jako třídní a četl literaturu	18	69%
setkal se s šikanou jako třídní a nečetl literaturu	8	31%
Celkem	26	100%

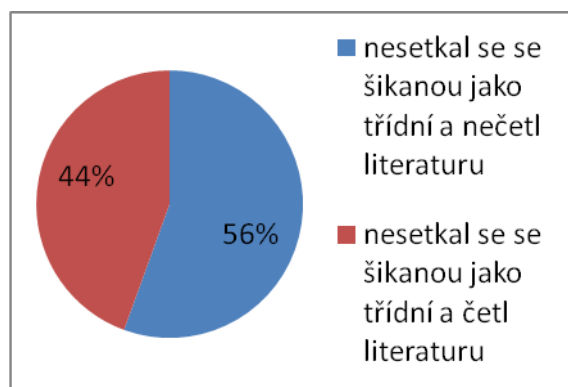
Graf 17, P8

Tab. 24, P8

	četnost	relativní četnost
nesetkal se s šikanou jako třídní a četl literaturu	20	56%
nesetkal se s šikanou jako třídní a nečetl literaturu	16	44%
celkem	36	100%

Graf 18, P8

Předpokládala jsem, že učitelé, kteří se s šikanou setkali ve třídě, kde byli třídními učiteli, četli nějakou odbornou literaturu o šikaně, aby věděli, jak postupovat a vést vyšetřování v případě dalšího výskytu šikany. 69% učitelů, kteří se s šikanou setkali jako třídní, zároveň četli odbornou literaturu o dané problematice, 56 % učitelů, kteří se jako třídní učitelé se šikanou nesetkali, nečetli žádnou literaturu o šikaně.

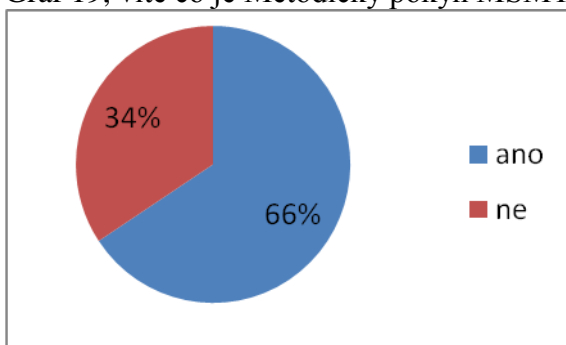
Předpoklad P8 byl potvrzen. Četba odborné literatury o šikaně spolu s faktem, že se dotázaný setkal s šikanou jako třídní učitel se vyskytla v 69% případů.

P9 Předpokládám, že více jak 60% učitelů zná Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování.

Tab. 25, otázka č. 14 Víte, co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování?

možnosti	četnost	relativní četnost v %
Ano	65	66%
Ne	34	34%
Celkem	99	100%

Graf 19, víte co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování

Více než polovina respondentů ví, co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování, konkrétně 65 z 99 ti dotázaných učitelů, což je 66% učitelů znalých tohoto dokumentu. Znalost tohoto dokumentu učitelům základních škol velmi usnadní řešení jednotlivých případů šikany.

Předpoklad P9 byl potvrzen. 66% dotázaných učitelů ví, co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování.

6 VÝSLEDKY

5.7 Výsledky ověřování předpokladů

P 1 Předpokládám, že více jak 50% učitelů poskytuje škola informace ohledně problematiky šikany.

P1 byl potvrzen.

91% učitelů ví, co je Minimální preventivní program.

84% učitelů ví, že jejich škola tento program používá. Ale je zarážející, že 16% učitelů neví, jestli jejich škola používá tento program, přesto, že je pro školu závazný, je základním nástrojem prevence na základních školách a všichni učitelé by se měli podílet na jeho tvorbě nebo alespoň vědět o jeho existenci.

56% učitelů mělo možnost účastnit se přednášky o šikaně, pro 54% z nich byla přednáška přínosem, 3% přednáška spíše obtěžovala a 44% nemělo vůbec možnost se takové přednášky účastnit.

64% učitelů má ve škole k dispozici literaturu o šikaně, 28% dotázaných učitelů nemá ve škole k dispozici žádnou odbornou literaturu o šikaně a z toho 22% učitelů by si ji rádo přečetlo, kdyby ve škole byla a 14% dotázaných ve škole tato literatura nechybí.

P2 Předpokládám, že učitelů, kteří nemají zájem o informace, bude více než 60%.

P2 nebyl potvrzen.

65% učitelů zná některou z knih uvedených v otázce č. 8, **asi 35% neoznačilo žádnou knihu, tudíž 35 dotázaných učitelů nezná uvedené knihy.**

Asi 57% učitelů četlo některou z knih uvedených v otázce č. 9 nebo uvedlo jinou odbornou literaturu o šikaně. **43% dotázaných nečetlo žádnou odbornou literaturu o problematice šikany.**

70% by využilo možnosti účastnit se přednášky o šikaně, **12% uvedlo v otázce č. 11 možnost ne, tedy nemají zájem o přednášky o šikaně** a 18% učitelů neví, zda by tuto možnost využili.

Učitelé mají většinou zájem o informace o šikaně, což je velmi pozitivní výsledek.

P3 Předpokládám, že alespoň 70% respondentů je schopných řešit šikanu.

P3 byl potvrzen.

Všichni učitelé, tedy 100%, si myslí, že ví, co dělat, když jim někdo nahlásí šikanu.

Asi 79% respondentů by nejdříve vyslechlo oběť a případné informátory, což je správná odpověď na otázku č. 13.

P4 Předpokládám, že rozpoznat šikanu dokáže více než 50% respondentů.

P4 byl potvrzen.

65% respondentů vybralo všechny 3 příklady šikany ze 7 mi uvedených v 15. položce dotazníku, 24% jeden příklad nerozpoznali nebo uvedli jeden nesprávný navíc.

P5 Předpokládám, že procento učitelů ve věku nad 40 let schopných řešit šikanu bude vyšší než u učitelů ve věku méně než 40let schopných řešit šikanu.

P5 nebyl potvrzen.

100% respondentů do 40ti let si myslí, že ví, co dělat, když jim někdo nahlásí šikanu, stejně tak jako všichni respondenti nad 40 let si myslí, že ví co v takovém případě dělat.

85% respondentů do 40 ti let by nejdříve vyslechlo oběť a případné informátory, což je správné řešení, 15% respondentů do 40ti let vybralo nesprávnou možnost.

75% respondentů nad 40 let uvedlo správné řešení a 25% respondentů nad 40 let vybralo špatnou odpověď.

Situace je přesně naopak než jsem předpokládala, mladší respondenti umí šikanu řešit lépe než starší.

P6 Předpokládáme, že procento učitelů ve věku nad 40 let schopných rozpoznat šikanu bude vyšší než u učitelů ve věku méně než 40let schopných rozpoznat šikanu.

P6 byl potvrzen.

63% respondentů do 40 ti let v 15 položce dotazníku uvedlo správnou odpověď, 20% respondentů do 40 ti let udělalo 1 chybu, 18% učitelů mělo 2 a více chyb.

66% respondentů nad 40 let v 15 položce dotazníku uvedlo správnou odpověď, 27% učitelů udělalo 1 chybu a 6% starších respondentů udělalo 2 a více chyb.

P7 Předpokládám, že procentuální zastoupení učitelů znalých literatury o problematice šikany a zároveň schopných řešit šikanu, bude vyšší než procentuální zastoupení učitelů neznalých literatury o šikaně a zároveň schopných řešit šikanu.

P7 byl potvrzen.

91% učitelů, kteří četli nějakou odbornou literaturu o šikaně je zároveň schopných řešit šikanu, tzn. uvedli ve 13. Otázce správnou odpověď a zároveň uvedli v otázce č. 9, jakou četli literaturu. 9% učitelů četlo nějakou literaturu o šikaně a neví, co udělat nejdříve, když mají podezření na výskyt šikany.

69% je učitelů, kteří nečetli odbornou literaturu o šikaně, ale přesto ví, co udělat ze všeho nejdříve při podezření na výskyt šikany. Učitelů, kteří žádnou odbornou literaturu nečetli a nevybrali správnou odpověď v otázce č. 13, je 31%.

P 8 Předpokládám, že více než 50% učitelů, kteří se setkali se šikanou jako třídní učitelé, zároveň četli nějakou literaturu o šikaně.

P8 byl potvrzen.

69% je učitelů, kteří se setkali se šikanou jako třídní učitelé a zároveň četli odbornou literaturu o šikaně, 31% respondentů se s šikanou setkali jako třídní učitelé, ale nečetli žádnou literaturu o šikaně.

P9 Předpokládám, že více jak 60% učitelů zná Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování.

P9 byl potvrzen.

66% dotázaných učitelů zná Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

5.8 Vyhodnocení dílčích výzkumných otázek

Jsou učitelé základních škol informováni v oblasti šikany?

1. Poskytuje škola učitelům informace o problematice šikany?

Ano, škola poskytuje učitelům dostatek informací o problematice šikany. Většina respondentů zná Minimální preventivní program, 84% respondentů ví, že škola používá tento program. Učitelé mají možnost účastnit se přednášek o šikaně, konkrétně 56% respondentů se účastnilo nějaké přednášky o šikaně. Co se týká odborné literatury o šikaně, 64% dotázaných odpovědělo, že mají ve škole tuto literaturu k dispozici.

2. Mají učitelé zájem o informace z problematiky šikany?

Ano, učitelé mají zájem o informace o šikaně. Více jak polovina učitelů zná odborné knihy o šikaně, 57% učitelů četlo nějakou odbornou literaturu o šikaně a 70% odpovědělo, že by využili možnosti účastnit se přednášky o šikaně. Asi 53% učitelů, kteří se takové přednášky účastnili, to považují za přínos.

3. Jsou učitelé schopni řešit a rozpoznat šikanu?

Ano, většina učitelů je schopna šikanu řešit a rozpoznat. Všichni respondenti si myslí, že ví, jak šikanu řešit, 79% z nich ví, co dělat, když mají podezření na výskyt šikany. 69% respondentů rozpoznalo příklady šikany v teoretické rovině, otázkou je, jak

by to vypadalo v praxi. Co se týká věku v souvislosti se schopnostmi šikanu řešit a rozpoznávat, nepotvrdilo se, že starší učitelé, kteří nasbírali více zkušeností, jsou schopni šikanu lépe rozpoznat a řešit než mladší učitelé. Učitelé mladších generací byli úspěšnější v řešení šikany a starší generace učitelů dokázaly lépe rozpoznat příklady šikany.

4. Znájí učitelé Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení?

Ano, většina učitelů zná metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. 66% dotázaných učitelů zná tento pokyn.

ZÁVĚR

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda jsou učitelé informováni o problematice šikany. Z výsledků vyplývá, že informovanost vybraného vzorku učitelů o této problematice je dostačující. Výsledky výzkumu jsou pozitivní, co se týká všech dílčích výzkumných cílů.

Škola poskytuje učitelům dostatek informací, jak o Minimálním preventivním programu, tak možností přednášek o šikaně nebo odbornou literaturou o šikaně dostupnou ve škole (64%). O existenci Minimálního preventivního programu ví téměř všichni dotázaní (91%). Ale stále se najdou někteří učitelé, kteří neví, jestli jejich škola používá tento program (16%). Minimální preventivní program je pro školy závazný a je základním nástrojem prevence na základních školách. O jeho využívání ve škole by měli vědět všichni učitelé, měli by se také podílet na tvorbě konkrétního programu pro danou školu. Každá škola vytváří svůj preventivní program a Minimální preventivní program je pouze platformou pro jednotlivé programy, jakýmsi návodem nebo vodítkem, jak preventivní program sestavit. O to, že má škola vlastní preventivní program, ví asi polovina dotázaných učitelů (59%) .

Samotní učitelé o informace o šikaně většinou mají zájem. Co se týká odborné literatury, znají většinou Kolářovy tituly nebo metodické materiály. Někteří učitelé literaturu o šikaně pouze znají, ale nečetli ji (13%), učitelů, kteří nečetli žádnou odbornou literaturu je poměrně dost (35%), což by se dalo napravit tím, že by v každé škole byla odborná knihovna určená učitelům, ve které by samozřejmě literatura o šikaně nesměla chybět. Asi jedna čtvrtina učitelů (28%) uvedla, že nemají ve škole k dispozici žádnou takovou literaturu. Poznatky, které učitelé nezískají četbou by mohli získat formou přednášek. Více jak polovina učitelů měla možnost účastnit se nějaké přednášky o šikaně (56%), pouze malá část z nich uvedla, že je přednášky spíše obtěžují (3%) a zbylá část učitelů považuje tyto přednášky za přínosné. Někteří učitelé neměli vůbec možnost se takových přednášek účastnit (44%) a velká většina učitelů (70%) by možností účastnit se přednášky o šikaně využila. Je tedy na vedení škol, aby vážně uvažovali o této možnosti do budoucna.

Z výzkumu vyplývá, že většina učitelů také zná Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (66%), jehož obsahem je definice šikanování, charakteristiky jednotlivých vývojových stádií šikany, praktické

návody a postupy řešení a prevence šikany, které mohou sloužit jako návod, jak postupovat při výskytu šikany na základní škole.

Přestože výsledky výzkumu jsou pozitivní, problematika šikany je natolik závažná, že by se mělo stát pro každého učitele samozřejmostí nejen pasivní přijímání informací bohatě poskytované vedením škol, ale aktivní samostudium, následované schopností používat metody a nástroje prevence, včasné identifikace a schopnost aplikovat tyto metody aplikovat případ od případu. Běžnou praxí by se mělo také stát soustavné a účelné působení učitelů v oblasti prevence šikany a jiných sociálně patologických jevů.

Zjištěná úroveň informovanosti je dobrým základem v boji proti šikaně a slibnou nadějí pro další generace žáků, že jednoho dne vyhrájeme a epidemii šikany na základních školách definitivně zastavíme.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CHRÁSKA, M.: Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

KOLÁŘ, M.: Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

MICHALÍK, J.: Školská legislativa: Dokumenty. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0626-8

MINIMALIZACE ŠIKANY. Kladno: Aisis, 2008. ISBN 978-80-904071-2-1

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kolektiv: Akademický slovník cizích slov. Academia, Praha, 1995. ISBN 80-200-0607-9

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1

PFEFFER, S.: Rozvíjíme emoce dětí: Praktická příručka pro mateřské školy. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-764-7

ŘÍČAN, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dáte dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9

STUHLÍKOVÁ, I. a kol.: Zvládání emočních problémů žáků. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-534-2

VANÍČKOVÁ, E.: Interpersonální násilí na dětech. Praha: Úřad vlády v rámci vládní kampaně Stop násilí na dětech, 2003. ISBN 978-80-7440-001-8

WEBSTER-DOYLE, T.: Proč mě pořád někdo šikanuje: Rady, jak zvládat malé ty-rany. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-804-5

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

PPP Pedagogicko-psychologická poradna

SŠ Střední škola

SVP Středisko výchovné péče

ZŠ Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1 procentuální zastoupení mužů a žen

Graf 2 Víte co je Minimální preventivní program

Graf 3 Používá vaše škola Minimální preventivní program

Graf 4 Měli jste možnost účastnit se přednášek na téma šikany

Graf 5 Máte ve škole k dispozici literaturu o problematice šikany

Graf 6 Znáte některou z těchto knih

Graf 7 Četl/a jste některou z těchto knih

Graf 8 Kdybyste měli možnost, účastnili byste se přednášek na téma šikany

Graf 9 P3

Graf 10 Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany

Graf 11 Respondenti do 40 ti let

Graf 12 Respondenti nad 40 let

Graf 13 Respondenti do 40 ti let

Graf 14 Respondenti nad 40 let

Graf 15 P7

Graf 16 P7

Graf 17 P8

Graf 18 P8

Graf 19 Víte, co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování?

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Ženy dle věku

Tabulka 2 Muži dle věku

Tabulka 3 návratnost dotazníků

Tabulka 4 otázka č. 1, Slyšeli jste už o šikaně?

Tabulka 5 otázka č. 2. Myslíte si, že se na vaší škole vyskytuje šikana?

Tabulka 6 otázka č. 3 Víte, co je Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování?

Tabulka 7 otázka č. 4 Používá vaše škola Minimální preventivní program?

Tabulka 8 otázka č. 5 Měli jste možnost účastnit se přednášek na téma šikany?

Tabulka 9 otázka č. 7 Máte ve škole k dispozici literaturu o problematice šikany?

Tabulka 10 Otázka č. Znáte některou z těchto knih?

Tabulka 11 otázka č. 9 Četl/a jste některou z těchto knih?

Tabulka 12 otázka č. 11 kdybyste měli možnost, účastnili byste se přednášek na téma šikany?

Tabulka 13 otázka č. 5 Měli jste možnost účastnit se přednášek na téma šikany?

Tabulka 14 otázka č. 12 Víte, co dělat, když Vám někdo nahlásí šikanu?

Tabulka 15 otázka č. 13 Máte podezření, že se ve vaší škole vyskytuje šikana. Co uděláte ze všeho nejdříve?

Tabulka 16 Rozpoznat šikanu dokáže více než 50%

Tabulka 17 P5

Tabulka 18 P5

Tabulka 19 otázka č. Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany

Tabulka 20 P7

Tabulka 21 P7

Tabulka 22 otázka č. 6 Setkali jste se Vy osobně s nějakým případem šikany?

Tabulka 23 P8

Tabulka 24 P8

Tabulka 25 otázka č. 14 Víte, co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování?

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

Příloha PII: Minimální preventivní program 2010/2011, Základní škola, Topolná

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník: Informovanost učitelů ZŠ o problematice šikany

Dobrý den, jmenuji se Marie Nevělíková a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Do rukou se Vám právě dostal dotazník, který je součástí mé bakalářské práce. Tento dotazník je zcela anonymní a data, která z něj získám, budou použita výhradně pro účely mé bakalářské práce. Dotazník Vám zabere přibližně 10 minut.

Prosím Vás o pravdivé vyplnění všech otázek a předem děkuji za ochotnou spolupráci.

Pohlaví: Věk:

Pozice v zaměstnání (zakroužkujte) :   učitel   ředitel

Pokyny pro vyplnění dotazníku: Kroužkujte vždy 1 možnost nebo se řiďte pokyny v závorkách.

1) Slyšeli jste už o šikaně? ANO NE

2) Myslíte si, že se na Vaší škole vyskytuje šikana?

ANO

NE

3) Víte, co je Minimální preventivní program?

ANO

NE

4) Používá vaše škola Minimální preventivní program?

ANO

NE

NEVÍM

5) Měli jste možnost účastnit se nějakých přednášek na téma šikany?

ANO, bylo to přínosné

ANO, ale spíše mě to obtěžuje

NE

6) Setkali jste se Vy osobně s nějakým případem šikany? (možnost zakroužkovat více odpovědí)

ANO, jako třídní učitel

ANO, v budově školy

ANO, mimo školu

ANO, jako dítě

NE

7) Máte ve škole k dispozici nějakou literaturu o problematice šikany? (pokud ano, napište, jakou)

ANO .....

NE a nechybí mi.

NE, ale kdyby byla k dispozici, určitě bych si ji přečetl/a.

8) Znáte některou z těchto knih? (pokud ANO, zakroužkujte ji)

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Bendl, S. (2003). Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV

9) Četl/a jste některou z těchto knih?

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Bendl, S. (2003). Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV

Jiná kniha o problematice šikany, kterou jste četl/a : .....

10) Má Vaše škola nějaký vlastní program proti šikaně?

ANO

NE

NEVÍM

11) Kdybyste měli možnost, účastnili byste se přednášek na téma šikany?

ANO

NE

NEVÍM

12) Víte, co dělat, když Vám někdo nahlásí, že se ve Vaší třídě vyskytuje šikana?

ANO

NE

Pokud jste zakroužkovali NE, pokračujte otázkou č. 14.

Pokud jste zakroužkovali ANO, pokračujte následující položkou.

13) Máte podezření, že se ve třídě vyskytuje šikana. Zakroužkujte 1 možnost, co byste udělali ze všeho nejdříve.

zeptám se celé třídy najednou

oznámím to policii

vyslechnu oběť šikanování a případné informátory

vyslechnu oběť i pachatele šikany najednou

počkám, jak se situace bude vyvíjet

oznámím to rodičům

14) Víte co je Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování?

ANO

NE

15) Vyberte z uvedených příkladů příklady šikany (možnost více správných odpovědí)

- Rvačky mezi stejně silnými spolužáky, které se opakují
- Skupina žáků se posmívá jinému spolužákovi, uráží jeho osobu nebo jeho rodinu
- Jeden z žáků třídy občas něco ukradne svým spolužákům
- Pomluvy mezi dívkami
- Třída vylučuje žáka z veškeré činnosti, ignoruje ho
- Skupina rváčů vydírá zbytek třídy
- Škádlení mezi žáky, například v šatně před tělesnou výchovou se skupinka kluků posmívá spolužákovi, že je tlustý. Tento žák jim urážku obratem vrátí a víc se to neopakuje.

Děkuji za spolupráci a přeji hezký den.

**PŘÍLOHA P II: MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM 2010/2011,
ZÁKLADNÍ ŠKOLA, TOPOLNÁ**

Základní škola, Topolná, okres Uherské Hradiště, příspěvková organizace

Topolná 101, 687 11

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

pro školní rok

2010 – 2011

ŘÍJEN 2010

OBSAH:

Úvod	3
Cíle MPP	3
Realizace preventivních aktivit na naší škole	3
Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů	4
Nadstavbové aktivity v rámci školy	6
Volnočasové aktivity	9
Konzultační hodiny, informování rodičů	9
Krizový plán školy	9
Program proti šikanování	10
Spolupráce se specializovanými institucemi a odborníky	13

Úvod

Minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT, č.j.: 20 006/2007-51, který do prevence sociopatologických jevů zařazuje konzumaci drog včetně alkoholu, kouření, kriminalitu, virtuální drogy a gambling, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismus, xenofobii, intoleranci, antisemitismus. Při jeho tvorbě byla brána na zřetel také Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6.

Cíle MPP

Cílem minimálního preventivního programu je ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí, která si bude vážit svého zdraví, bude umět nakládat se svým volným časem a zvládat základní sociální dovednosti.

Minimální preventivní program v této podobě je výsledkem upravování, zkoušení a zdaleka se nedá považovat za ukončený nebo definitivní. Každý další školní rok přináší nové podněty a nápady a na základě zkušeností hledáme pokud možno efektivní cesty vedoucí ke zkvalitnění vlivu na naše žáky.

Za velmi důležitou oblast považují prohlubování komunikačních dovedností mezi učitelem, rodiči a žákem, posilování sebevědomí, sebeúcty a vzájemné úcty, řešení konfliktů, překonávání překážek, boj proti nuditosti = smysluplné využívání volného času.

Realizace preventivních aktivit na naší škole

Za realizaci Minimálního preventivního programu zodpovídá školní metodik prevence, který koordinuje práci jednotlivých učitelů a externích spolupracovníků. Školní metodik se podílí na analýze současného stavu a zároveň na řešení jednotlivých problémů. O průběhu naplňování Minimálního preventivního programu informuje vedení školy a spolu s ním pravidelně vyhodnocuje aktuální situaci ve škole.

Hlavní podíl na dalším rozvíjení znalostí a dovedností související s prevencí sociálně patologických jevů spočívá v samostudiu všech učitelů školy a především školního metodika prevence. Pro pedagogy podílející se na realizaci minimálního preventivního programu je

metodickým pomocníkem školní metodik prevence, který pro ně vyhledává nové informace a podněty. Další vzdělávání je odvislé od aktuální nabídky.

Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů

Primární prevenci na I. stupni má na starosti především třídní učitel. S jednotlivými tématy se děti setkávají hlavně v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Při výuce lze využít různých metod, např. výklad, předávání informací, samostatnou práci, skupinovou práci, projektové vyučování, dramatickou výchovu nebo využít materiály z oblasti primární prevence. V první a druhé i třetí třídě je primární prevence téměř nedílnou součástí a prolíná se všemi předměty.

1.ročník

- osobní bezpečí
- základní zásady mezilidské komunikace
- vztahy v dětském kolektivu
- každý člověk je jiný
- základní hygienické návyky
- využití volného času, důležitá role rodiny jako koordinátora těchto aktivit
- rodina, jako bezpečné místo

2. ročník

- lidské tělo
- zdraví a jeho ochrana
- zacházení s léky
- režim dne
- vztahy mezi lidmi
- chování v krizových situacích

3. ročník

- pojmy z oblasti prevence, sexuální výchovy a drogové závislosti
- zdraví a jeho ochrana
- lidé kolem nás, multikulturní výchova
- využívání volného času

- ochrana proti obtěžování cizí osobou
- nácvik způsobu reakce při obtěžování cizí osobou

Po třech letech by děti měly znát a chápat tyto pojmy:

Definice drogy, rozlišení mezi potravinami, jídly a léky.

Kdo smí léky podávat, škodlivost nesprávného podávání léků.

Znalost jedovatých a nebezpečných předmětů v okolí.

Znalost důležitých návyků – výživy, hygieny, spánku a cvičení.

Jak se chránit před cizími lidmi.

Jak odmítat věci, o nichž se ví, že jsou špatné.

Naučit se sdělovat dospělým příhody o cizích lidech. Jak s dětmi ve třídě žít a komunikovat.

Vědomí rodiny jako zázemí a útočiště dítěte.

Rozhodovat se na základě úvahy.

4. ročník

- domov, rodina, důvěra, vztahy
- životospráva a důsledky nesprávných návyků
- využívání volného času
- pojmy drogová závislost a sexuální výchova
- vztahy v dětském kolektivu

5. ročník

- léčivé a návykové látky
- vztahy v dětském kolektivu
- komunikace
- poznatky o negativním vlivu tabáku a alkoholu
- puberta
- nebezpečí při komunikaci s cizími osobami

Po pěti letech by děti měly znát a chápat tyto pojmy:

Definovat rodinu jako zázemí a útočiště.

Zvládat rozdíly v komunikaci s dětmi a dospělými.

Mít základní sociální dovednosti.

Umět se chránit před cizími lidmi.

Mít základní zdravotní návyky.

Umět si správně zorganizovat svůj volný čas.

Umět rozlišit léky a návykové látky.

Umět odmítat.

Informace o škodlivosti návykových látek a následcích při jejich užívání.

Schopnost týmové spolupráce.

Příklady metod práce pro učitele na 1. stupni

- výklad (předávání informací, lze koordinovat a konzultovat se ŠMP) – přírodověda, prvouka
- samostatná práce, domácí příprava (lze zjistit zájem a informovanost rodičů)
- projektové vyučování (v návaznosti na získané informace děti zpracovávají téma z oblasti PP pro nástěnku, třídní časopis apod.) – výtvarná výchova, pracovní činnosti, český jazyk, přírodověda apod.
- skupinová práce (návuk argumentace a obhajoby názorů, výběr informací, spolupráce) – všechny předměty
- hraní rolí (sociální a tvořivé hry, konflikt a možnosti jeho řešení, argumentace a odmítání, posilování prožitku ze hry) – prvky dramatické výchovy, využití materiálů školy z oblasti primární prevence (video, literatura)

Nadstavbové aktivity v rámci školy

Nadstavbovými aktivitami rozumíme vše, co se pro děti připravuje nad rámec běžné výuky.

Školní družina

Zařízení pracuje podle samostatně zpracovaného plánu. V rámci provozu družiny je připravována celá řada soutěží, sportovních akcí, výtvarných i pracovních aktivit.

Knihovna

Dvakrát týdně mají možnost děti navštěvovat školní knihovnu, kde si mohou vypůjčit jak beletrii tak literaturu odbornou.

Schránka důvěry

Pro letošní školní rok bude nadále využívána Schránka důvěry ve vestibulu školy společná pro 1.-5. ročník. Jejím cílem je předcházení kritickým situacím v kolektivu, šikaně, zvyšování důvěry žáků v učitele, aktuální řešení problémů.

Dny otevřených dveří

Dny otevřených dveří si volí třídní učitelé jako formu spolupráce s rodiči a možností rodičů získání informací o práci a chování svého dítěte.

Besedy

Beseda s policistou z Preventivně informační skupiny na téma „Policista je náš kamarád“ a dále děti seznámí s důležitými informacemi o bezpečném chování především mimo školu, při provádění různých volnočasových aktivit. Především pro starší žáky bude zaměřeno téma „Jak se nestát obětí protiprávního jednání.“

Exkurze

Návštěva a prohlídka v sídle Zdravotnické záchranné služby Zlínského kraje, v Otrokovcích, v souvislosti s udělením ceny Salvator, do jejíž výtvarné soutěže se zapojili i žáci naší školy a získali ocenění ve své kategorii.

Motivační programy

Motivační program s tematikou prevence patologických jevů, etické výchovy, kulturního a myšlenkového ukotvení osobnosti v dnešní společnosti. Tato komorní vystoupení občanského sdružení Harmonia universalis z Brna jsou zajímavě kompletována v kombinaci s písňovými texty (vlastní tvorby) na dané téma. V tomto roce se chceme zaměřit na využití x zneužití informačních technologií. A sdružení Harmonia universalis přišla právě s nabídkou této tematiky: Racionální přístup k moderním technologiím dle přísloví: „Počítač je dobrý sluha, ale špatný pán.“ Pěstování umění používat řeč a schopnost rozumět textu. Komunikace a slušné jednání, nemluvíme s přístrojem – na druhé straně je člověk.

Další plánované akce

- sportovně- kulturní akce – Mikulášský rej
- Vánoční koledování
- taneční akce – Polonéza – žáci 5. ročníku
- ekologická soutěž – Den Země, zapojení do soutěží ve sběru papíru, pomerančové kůry a umělohmotných vršků
- zábavná akce – Lampiónový průvod, Slet čarodějnic
- sportovní akce – Den dětí
- zábavná akce – Velký táborák na ukončení školního roku

- kulturní akce - návštěva kina, divadelních představení a výchovných koncertů
- organizace výletů a exkurzí

Multimediální technika – prevence

Celoroční vedení žáků ke správnému hodnocení negativních podnětů získaných sledováním televize, hraním některých počítačových her a užívání internetu. Zapojení žáků do diskuse „Bezpečný internet“ – , která bude součástí přednášky policisty o používání a využívání informačních prostředků, především nejruznějších internetových stránek a sociálních sítí (Facebook, Lidé...). Důraz bude stále kladen především na zneužití vlastních informací poskytnutých těmito stránkami. V souvislosti s touto tematikou je mezi žáky již třetím rokem prezentováno, vysvětlováno a neustále aktualizováno „Internetové desatero“.

Internetové desatero

1. Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce, někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže Ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) přímo nedovolí.
2. Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.
3. Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozrad' heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
4. Nikdy si bez svolení rodičů nedomlouvaj osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když Ti rodiče dovolí se s takovým člověkem sejít, nechoď na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.
5. Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není Tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se Ti to stane, oznam to rodičům.

6. Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.
7. Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.
8. Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).
9. Provdy si zapamatuj další pravidlo: když Ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.
10. Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to zakázané, oznam to rodičům.

Integrační kroužek

Kroužek zabývající se reedukací vývojových poruch učení a chování.

Volnočasové aktivity

Děti mohou ve svém volném čase navštěvovat tyto zájmové kroužky:

- Výtvarný kroužek
- Výuka hry na zobcovou flétnu hravě
- Výuka hry na kytaru
- Čtenářský kroužek

Konzultační hodiny, informování rodičů

Rodiče jsou informováni o prospěchu, chování, školních aktivitách svých dětí formou třídních schůzek, besed, konzultačních hodin a individuálních konzultací.

Součástí informovanosti rodičů se v blízké době stanou nové internetové stránky školy na www.zstopolna.cz.

Nadále bude rozvíjena úzká spolupráce školy s „Klubem rodičů“ při ZŠ.

Krizový plán školy

V případě zjištění nebo podezření, že žák zneužívá návykovou látku nebo ji přechovává, či distribuuje uvědomí pracovník školy metodika prevence (v případě jeho nepřítomnosti ředitele školy).

Metodik prevence ve spolupráci s ředitelem školy rozhodne o dalším postupu :

- individuální rozhovor se žákem – podle zjištěných informací následuje spolupráce s rodinou, popř. doporučení kontaktu s odborníky.
- v případě nezájmu rodičů uvědomění sociálního odboru, oddělení péče o dítě
- v případě dealerství oznámení věci policii

Program proti šikanování

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Postupy řešení šikanování

(1) Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

(2) Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stadií šikanování.

(3) Metody vyšetřování šikanování:

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Program proti šikanování

Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stadia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stadia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc zvenku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilých a nestandardních šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování .

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným nebo pohrdavým tónem.

- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Spolupráce se specializovanými institucemi a odborníky

Spolupráce se střediskem výchovné péče Help a s PPP ohledně prevence rizikového chování se odvíjí na preventivní úrovni. V případě řešení aktuálních problémů budeme spolupracovat s se specializovanými institucemi.

Aktualizovala MPP: Mgr. Lenka Knapová– školní metodik prevence

Schválila MPP: Mgr. Jana Gregorová – ředitelka školy